

چکیده مقالات منتخب همایش ملی

فرهنگ، رسانه و تحولات نسلی در ایران: روندها، چالش‌ها و راهکارها

پژوهشکده مطالعات فرهنگی و ارتباطات (پمفا)

به کوشش: سیده زهرا اجاق
(دبیر علمی همایش)

نمایه‌موسسه استنادی و پایش علم و فناوری جهان اسلام

۰۲۲۳۰-۷۵۴۳۲

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

همایش ملی

فرهنگ، رسانه و تحولات نسلی در ایران:
روندها، چالش‌ها و راهکارها

ISC

۰۲۲۳۰-۷۵۴۳۲

پژوهشکده مطالعات فرهنگی و ارتباطات (پمفا)
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

آذر ۱۴۰۲

دبیر علمی: سیده زهرا اجاق

دبیر اجرایی: احمد شاکری

اعضای شورای علمی و اجرایی همایش:

- حسن بشیر: دانشگاه امام صادق (ع)
- عبدالله بیچرانلو: دانشگاه تهران
- سید رضا حسینی: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- روح‌الله حسینی: دانشگاه تهران
- اعظم راورداد: دانشگاه تهران
- جبار رحمانی: پژوهشگاه مطالعات فرهنگی، اجتماعی و تمدنی
- آتوسا رستم‌بیک: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- علی اصغر سلطانی: دانشگاه باقرالعلوم (ع)
- یحیی فوزی: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- محمد سالار کسرابی: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- محمد مهدی مولایی: دانشگاه علامه طباطبایی

دبیران کمیته‌های تخصصی:

- فرهنگ، رسانه و سیاست‌گذاری: بشیر معتمدی، فاطمه طاهرخانی
- فرهنگ، رسانه و دانش و فناوری: منصور ساعی، داود مهرابی
- فرهنگ، رسانه و زیست‌جهان ایرانی: مالک شجاعی‌جشوقانی، معصومه تقی‌زادگان

کمیته اجرایی: محدثه صادق‌پور

مشارکت‌کنندگان: انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی رسانه‌ها، انجمن فرهنگی ناشران کتاب کودک و نوجوان.

مقدمه دبیر علمی همایش

دوران ما با تحولات زیادی همراه است. بخش اصلی این تحولات ناشی از دیجیتالی شدن و عاملیت‌گرایی حاصل از پایان روایت‌های بزرگ است که موجب شده جامعه و شهروندان آن، تجلی‌گاه اصلی تغییرات باشند. چارچوب‌های فکری زیادی برای توضیح دگرگونی‌ها و تحولات سریع و عمیق دهه‌های اخیر پیشنهاد شده است. مفاهیم مدرنیته رادیکال، جامعه مخاطره‌آمیز، ابر مدرنیته و شتاب اجتماعی دیدگاه‌های متفاوتی را در مورد این دگرگونی‌ها منعکس می‌کنند؛ اما وجه مشترک این مفاهیم، حضور همه‌جایی رسانه‌هایی است که سبک زندگی نسل‌های مختلف جامعه، از کودک تا کهن‌سال، را درگیر خود کرده است. بر همین اساس برخی پرسش‌های اساسی در این همایش از این قرارند: زیستن در دنیای رسانه‌ای شده ایرانی به چه معناست؟ تحولات رسانه‌ای چه رابطه‌ای با تحولات نسلی و اجتماعی دارند؟ نسل‌های مختلف ایرانی چه رفتاری «با» رسانه‌ها و «در» رسانه‌ها دارند؟ و آیا سابقه عملکرد رسانه‌ها تاکنون در راستای پیوند یا گسست بین نسلی بوده است؟

از سوی دیگر تحولات نسلی، معناشناسی نسلی (Generational semantic) را دچار تغییر کرده‌اند. هویت و تعلق نسلی توسط روابط اجتماعی (رسانه‌ای و غیررسانه‌ای) ساخته می‌شود. بازنمایی‌های رسانه‌ای با کنترل حافظه و شناخت جمعی، معناشناسی نسلی نسل‌های مختلف را سامان می‌دهند. رسانه‌های نوین مثل تلفن‌های هوشمند، رسانه‌های اجتماعی و وب که مبتنی بر تعامل شکل‌گرفته‌اند، در ایجاد رابطه بین نسل‌های مختلف نقش دارند و به‌عنوان سکوهایی برای شکل‌گیری فرهنگ‌های

مشترک عمل می‌کنند که می‌توانند تعاریف سنتی نسل را دچار چالش سازند. هوش مصنوعی و اپلیکیشن‌های تعاملی امکاناتی را برای نسل‌های نوظهور سالمندان و گروه‌های خاص پدید آورده‌اند که آن‌ها را از نسل‌های پیشین سالمندان و گروه‌های خاص متمایز می‌سازند؛ به طوری که می‌توان از سالمندی یا بیماری در دوران نو و قدیم سخن گفت. تحول در معنای نسل، فضای زیست و زندگی اجتماعی ما را هم متمایز از گذشته ساخته است. نیازهای تفریحی، یادگیری، بهداشتی و اجتماعی کودکان و نوجوانان امروز تحت‌تأثیر رسانه‌ها در مقایسه با گذشته تغییر کرده و تغییر در سیاست‌گذاری و حتی رویه‌های قانون‌گذاری را الزام‌آور ساخته‌اند. بر همین اساس، دربارهٔ نسلِ نوظهور ایرانی هر تفسیر و دیدگاهی که داشته باشیم، یک وجه مشترک وجود دارد: تحولات دیجیتال شدن رسانه‌ها مسیر دیجیتالی‌شدن جامعه و تغییرات فناورانهٔ فرهنگ را هموار کرده‌اند و مشکلات ناشی از این تغییرات نیاز به بحث دربارهٔ شیوه‌های مختلف حکمرانی و دیپلماسی را نیز مبرم و ضروری ساخته است. در همین راستا موضوعات محوری همایش حول محورهای زیر شکل گرفته‌اند:

فرهنگ، رسانه و سیاست‌گذاری: در این محور به موضوع سیاست‌گذاری فرهنگی و اجتماعی در باب رابطه کودک و رسانه‌ها با تمرکز بر موضوعاتی نظیر خانواده، والدگری، گروه‌های خاص اجتماعی، فرودستان اجتماعی، سرگرمی و فراغت، دین‌موزاییکی، قانون‌گذاری، امنیت، تنظیم‌گری، مشروعیت‌سازی و مشروعیت‌زدایی، اعتماد، برندسازی و... پرداخته می‌شود.

فرهنگ، رسانه و دانش و فناوری: تحولات نوین در فناوری‌های رسانه‌ای و تأثیرات تأثیر رسانه‌ها با حوزه‌ها و اشکال مختلف دانش و فناوری موضوع این محور است که با تمرکز بر موضوعاتی نظیر مخاطرات سلامت، روان‌شناسی رسانه‌ها، اثرات شناختی رسانه‌ها، متاورس، اینترنت اشیا، کنشگری‌های علمی نوین، هوش مصنوعی،

شبه‌علم، اطلاعات جعلی، شکوفایی خلاقیت و... مورد بحث قرار می‌گیرد. این مباحث با محور قراردادن کودک و نوجوان به‌عنوان مصرف‌کننده، تولیدکننده و عاملیت - کنشگری این گروه سامان می‌یابد.

فرهنگ، رسانه و زیست‌جهان ایرانی: جامعه ما از تحولات رسانه‌ای و فرهنگی تأثیرهای بارزی پذیرفته است که موضوعات آن در قالب‌هایی چون شهر هوشمند، شهر مجازی، سپهرهای عمومی نوین، ارتباطات شهری، زندگی روزمره، تبلیغات شهری، حافظه جمعی، منظر محلی، روایت شهری، فضاهاى شهری، محیط‌زیست و اکوسیستم شهری و روستایی متأثر از تعامل رسانه‌ها و فرهنگ برای نسل‌های مختلف با تأکید بر کودکان و نوجوانان مورد بررسی قرار می‌گیرند.

سخنرانی‌های همایش

«فرهنگ، رسانه و تحولات نسلی در ایران: روندها، چالش‌ها و راهکارها»

سه‌شنبه ۲۱ آذر ۱۴۰۲ - پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

دبیر نشست	سخنرانان	زمان
مراسم افتتاحیه همایش (۹ تا ۱۰)		
	تلاوت قرآن، سرود ملی و خوشامدگویی	۹:۱۰ تا ۹:۲۰
	زهرا اجاق (دبیر علمی همایش)	۹:۲۵ تا ۹:۳۰
	یحیی فوزی (معاون پژوهشی و تحصیلات تکمیلی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)	۹:۴۰ تا ۹:۴۵
	حامد علامتی (مدیرعامل کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان)	۹:۴۰ تا ۱۰
محور اول: فرهنگ، رسانه و سیاست‌گذاری		
منصور ساعی	مروری انتقادی به سیاست‌های فرهنگی رسانه‌ای حوزه کودک و نوجوان محمد آقاسی (مدیرکل دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی رسانه‌ها)	۱۰:۲۰ تا ۱۰
	فضای مجازی و تغییر شیوه‌های حکمرانی سید رضا حسینی (عضو هیأت‌علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)	۱۰:۴۰ تا ۱۰:۵۰
	چالش‌های تأمین حقوق کودک در سیاست‌گذاری رسانه‌ای معصومه تقی‌زادگان (عضو هیأت‌علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)	۱۰:۴۰ تا ۱۱
	تحلیل سیاست‌گذاری فرهنگی در حوزه فضای مجازی با تمرکز بر تحولات نسلی (مورد مطالعه: اسناد بالادستی ج.ا.ایران) فاطمه کریمی دردشتی (دانشجوی دکتری سیاست‌گذاری فرهنگی دانشگاه امام صادق (ع))	۱۱ تا ۱۱:۲۰
محور دوم: فرهنگ، رسانه و دانش و فناوری		
	تحول نسلی، هوش مصنوعی و اخلاق افسانه مظفری (عضو هیأت‌علمی دانشگاه آزاد اسلامی)	۱۱:۳۰ تا ۱۱:۵۰
	کاربست هوش مصنوعی در حکمرانی با تأکید بر ملاحظات نسلی سمیه لبافی (عضو هیأت‌علمی پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران)	۱۱:۵۰ تا ۱۲:۱۰

داود مهرابی	دگرگونی نسلی در زندگی علمی دانشگاهی (مورد مطالعه: دانشگاه تهران، تربیت مدرس و شهید بهشتی) زهره محمدی (عضو هیأت علمی دانشگاه پیام نور تهران)	۱۲:۳۰ تا ۱۲:۱۰
	تحول دیجیتال و روابط بین نسل‌ها در ایران منصور ساعی (عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)	۱۲:۳۰ تا ۱۲:۵۰
	بومیان دیجیتال و نسل زد: تأملی بر مفهوم «بومیان دیجیتال» و نسبت آن با مخاطبان جوان عبدالرحمان علیزاده (عضو هیأت علمی دانشگاه گلستان)	۱۲:۵۰ تا ۱۳:۱۰
محور سوم: فرهنگ، رسانه و زیست جهان ایرانی		
معصومه تقی زادگان	نظارت اجتماعی بر استفاده از فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطاتی علیرضا دهقان (عضو هیأت علمی دانشگاه تهران)	۱۴:۳۰ تا ۱۴:۵۰
	هرمنوتیک نسلی و دلالت‌های آن برای ایران امروز مالک شجاعی جشقانی (عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)	۱۴:۵۰ تا ۱۵:۱۰
	تفاوت نسلی در استفاده از پیام‌رسان‌های داخلی و خارجی یوسف خجیر (عضو هیأت علمی و قائم مقام دانشگاه سوره)	۱۵:۱۰ تا ۱۵:۳۰
	زیست جهان، فناوری‌های ارتباطی و دشواره احساس امنیت محمد سالار کسرابی (عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)	۱۵:۳۰ تا ۱۵:۵۰
	شیوه‌های ارتباطی برای گذر از گسل دینی بین نسلی بشیر معتمدی (عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)	۱۵:۵۰ تا ۱۶:۱۰
پنل ویژه کودک و نوجوان		
	جرایم سایبری در جهان زیست کودکان غلامعباس ترکی (معاون حقوق عامه و پیشگیری از وقوع جرم دادستانی کل کشور)	۱۶:۳۰ تا ۱۶:۵۰
	سیاست‌گذاری و استانداردسازی نشر کودک و نوجوان فتح‌الله فروغی (رئیس انجمن ناشران کودک و نوجوان)	۱۶:۵۰ تا ۱۷:۱۰

زهرآجاق	<p>رسانه‌ای شدن و هواداری کی‌پاپ در میان نوجوانان ایرانی عبدالله بیچرانلو (عضو هیأت علمی دانشگاه تهران) متین عزیزی (دانش آموخته کارشناسی ارشد دانشگاه تهران)</p>	۱۷:۱۰ تا ۱۷:۳۰
	<p>محتوای زبان‌آور علیه نوجوانان در رسانه‌های اجتماعی: مطالعه انواع و سازوکارهای مقابله توسط پلتفرم‌های دیجیتال حسین حسینی (عضو هیأت علمی پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات)</p>	۱۷:۳۰ تا ۱۷:۵۰
	<p>اختتامیه و قرائت بیانیه</p>	۱۷:۵۰ تا ۱۸

فهرست مطالب

- داستان دیجیتال: ابزاری نوین در مسیر بهبود ارتباطات علم و فناوری / قاسم آزادی
احمدآبادی ۱۳
- ظهور فرهنگ دانشگاهی بر پایهٔ برابری ارتباطات / زهرا اجاق ۱۵
- روزنامه‌نگاری حرفه‌ای در گذر نسل‌ها: از رنگین‌نامه‌ها تا کاربرپسندها؛ نگاهی به جایگاه
رسانه‌های رسمی امروز از خلال خوانش انتقادی مقالهٔ «ورشکستگی مطبوعات» جلال
آل احمد / سعید اردکان‌زاده یزدی ۱۷
- رسانه‌ای‌شدن و هواداری کی‌پاپ در میان نوجوانان ایرانی / عبدالله بیچرانلو، متین
عزیزی ۱۹
- زیست برخط کودکان: ملاحظاتی در باب امنیت و ایمنی دیجیتال کودکان / معصومه
تقی‌زادگان ۲۱
- محتوای زبان‌آور علیه نوجوانان در رسانه‌های اجتماعی: مطالعهٔ انواع و سازوکارهای
مقابله توسط پلتفرم‌های دیجیتال / حسین حسینی ۲۳
- فضای مجازی و تغییر شیوه‌های حکمرانی / سیدرضا حسینی ۲۵
- بررسی عوامل مؤثر بر میزان احساس امنیت دختران در شبکه‌های اجتماعی با تأکید
بر پلتفرم اینستاگرام (مطالعه موردی: کاربران دختر شهر ایلام) / لیلا خاکی ۲۸
- تفاوت نسلی در استفاده از پیام‌رسان‌های داخلی و خارجی / یوسف خجیر ۳۰
- مطالعات نسلی مطالعات نسلی: بازاندیشی مفهوم نسل در ایران / صدرا خسروی ۳۲
- روابط علم و جامعه و مشارکت جوانان در فرایندهای آن / غلامرضا ذاکر صالحی ۳۴

- تحول دیجیتال و روابط بین نسل‌ها در ایران / منصور ساعی ۳۶
- تحلیل سپهر ارتباطی نسل‌ها مبتنی بر خوانش لایه‌های فضایی / احمد شاکری ۳۸
- هرمنوتیک نسلی و دلالت‌های آن برای ایران امروز / مالک شجاعی
جشوقانی ۳۹
- تحلیل سیاست‌گذاری فرهنگی در حوزه فضای مجازی با تمرکز بر تحولات نسلی
(مورد مطالعه: تحلیل اسناد بالادستی جمهوری اسلامی ایران) / فاطمه کریمی
دردشتی ۴۱
- زیست‌جهان، فناوری‌های ارتباطی و دشواری احساس امنیت / محمدسالار کسرابی ۴۳
- بومیان دیجیتال و نسل زد: تأملی بر مفهوم «بومیان دیجیتال» و نسبت آن با مخاطبان
جوان / عبدالرحمان علیزاده ۴۵
- بررسی سوگواری نسل جدید بر بستر شبکه اینستاگرام / ساجده عرفانی، آرش
حیدری ۴۶
- بازنمایی ادبیات کودک و نوجوان در رسانه: گونه‌ها و راهکارها / اسماعیل علیپور ۴۷
- دگرگونی نسلی در زندگی علمی دانشگاهی (مورد مطالعه: دانشگاه تهران، تربیت مدرس
و شهید بهشتی) / زهرا محمدی ۴۸
- بومیان دیجیتال، حاکمان مهاجر: در باب معنا و امکان حاکمیت فرهنگی / محمود
مختاری ۴۹
- تأثیرات فناوری رسانه‌ای بر مولفه‌های هویتی کودک و نوجوان با تحلیل موردی سریال
ونزدی / سیدمحمد مهدی موسوی مهر، علی حاجی‌زاده ولوکلائی ۵۰
- شیوه‌های ارتباطی برای گذر از گسل دینی بین‌نسلی / بشیر معتمدی ۵۲

- اصول جذابیت بخشی هنری شکلی و محتوایی در رساله قشیریه و الگوگیری از آن در فرهنگ رسانه‌ای نسل جدید/ عادل مقدادیان، مجتبی بهرامی پور ۵۴
- سلامت در سپهر رسانه‌های اجتماعی/ داود مهرابی ۵۶
- «لایک» و سازه‌نگاری شناختی در جغرافیای فرهنگی مرزهای آینده/ شهربانو میرسلطانی ۵۸
- شناخت تمایزات بین‌نسلی در ایران بر مبنای مفهوم جامعه‌پذیری رسانه‌ای/ محمدحسن یادگاری ۶۰
- چکیده سخنرانی‌های ارائه شده در پیش‌نشست‌های همایش ۶۱
- نسل در سپهر دانشگاه و تحولات فرهنگی/ زهرا اجاق ۶۲
- همگرایی صنعت و تخیل در متاورس/ منیژه اخوان ۶۴
- سیاست‌گذاری فضای مجازی برای کودک و نوجوان: مورد مطالعه حریم خصوصی/ مرضیه ادهم ۶۷
- چالش‌های سیاست‌گذاری اینترنت امن برای کودکان/ معصومه تقی‌زادگان ۶۹
- روابط علم و جامعه و مشارکت جوانان با تأکید بر شهروندی علم/ غلامرضا ذاکر صالحی ۷۱
- نسل زد در مقام مولد و مخاطب خشونت زبانی: نوع و گستره/ آتوسا رستم‌بیک ۷۲
- ارتباطات بین نسل‌ها در رسانه اجتماعی توئیتر/ محمد رهبری ۷۴
- شکاف بین‌نسلی در زیست‌جهان دیجیتال/ منصور ساعی ۷۸
- سواد سلامت در مواجهه با اخبار و شایعات مربوط به نوجوانان/ آزاده سالمی ۸۰

- دلالات‌های ایرانی هرمنوتیک نسلی / مالک شجاعی جشوقانی ۸۳
- ساختاریابی زبان در خشونت/ حسین صافی ۸۵
- نگاهی سنجش‌گرایانه به پیشینه پژوهش‌ها در باب مسئله نسل‌ها در ایران/ رضا صمیم ۸۶
- امر دینی و دگرگشت نسلی در ایران/ مقصود فراستخواه ۸۸
- سلامت کودکان و چالش‌های اخلاقی ارتباطی/ عباس قنبری باغستان ۹۰
- واکاوی سخنان تنفرآمیز در کلام نوجوانان و جوانان در فضای مجازی/ مسعود قیومی ۹۲
- هوش مصنوعی، فرهنگ و آینده حکمرانی در جهان/ جمال کامیاب ۹۴
- نسل‌ها و فرصت‌ها: نگاهی به دیدگاه نسلی نوربرت الیاس/ محمدمبین کنعانی ۹۶
- زیست‌جهان ایرانی و نسبت آن با فقه/ عبدالمجید مبلغی ۹۹
- ملاحظات درباره آینده‌پژوهی در حوزه تحولات نسلی/ محمدمهدی مولایی ۱۰۱
- رسانه‌های اجتماعی و سلامت کودکان و نوجوانان/ داود مهرابی ۱۰۵

داستان دیجیتال: ابزاری نوین در مسیر بهبود ارتباطات علم و فناوری

قاسم آزادی احمدآبادی^۱

عضو هیأت علمی مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور

رویکردهای ارتباطات در علم عموماً در رابطه با دو فرایند گسترده، شکل گرفته و توسعه یافته‌اند که شامل نهادینه‌سازی پژوهش به‌عنوان یک حرفه، با جایگاه اجتماعی بالاتر و افزایش تخصص‌گرایی و نیز رشد و گسترش رسانه‌های جمعی. واسطه‌گری میان دانشمندان، پژوهشگران و فناوران و عموم مردم به‌واسطه پیچیدگی مفاهیم علمی، ضروری است. رسانه‌های نوین با توجه به قابلیت‌های متنوع خود، می‌توانند این میانجی‌گری را بر عهده بگیرند. توسعه فناوری‌های ارتباطی، ارتباطات علم و فناوری را همانند سایر حوزه‌ها دستخوش تغییرات جدی نموده است. تأثیرگذاری سریع مجموعه رسانه‌ها و قابلیت‌های متنوع آنها و تنوع زیادی که هر روز در این زمینه رخ می‌دهد، این حوزه را به یکی از عوامل شکل‌دهنده رفتار انسان‌ها در سطح جامعه تبدیل کرده است. به این ترتیب، ضروری است به گونه‌های مختلف و ابزارهای جدیدی که در این حوزه شکل گرفته، توجه ویژه‌ای شود. یکی از این ابزارها، «داستان‌سرایی دیجیتال» است. داستان‌های دیجیتال، روایت‌های ۲ تا ۵ دقیقه‌ای هستند که با انواع اجزای چندرسانه‌ای مانند تصویر، شکل، صدا، ویدئو و انیمیشن ایجاد می‌شوند. منظور از داستان‌سرایی دیجیتال یک محصول داستانی هنری، خلاقانه و درعین حال

---

^۱ azadi_gh@yahoo.com

زیبایی‌شناختی است که در قالب دیجیتال با استفاده از امکانات و ابزارهای چندرسانه‌ای خلق می‌شود. از داستان‌سرایی دیجیتال می‌توان به‌عنوان یک منبع آموزش غیرحضوری در فضای مجازی استفاده کرد. پژوهشگران، فناوران، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش دولتی و خصوصی، کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی می‌توانند با استفاده از این ابزار و توسعه آن، یافته‌های پژوهشی را به زبان رسانه و قابل‌فهم در اختیار طیف وسیعی از مخاطبان قرار دهند. دست‌اندرکاران حوزه ارتباطات علم نیز باید در راستای آشناسازی اندیشمندان با این پدیده نوظهور، برنامه‌ریزی کرده و مسیر را برای بهره‌گیری دوجانبه پژوهشگران و عموم مخاطبان هموار سازند.

کلیدواژگان: داستان دیجیتال، ارتباطات علم و فناوری، داستان‌سرایی دیجیتال

ظهور فرهنگ دانشگاهی بر پایه برابری ارتباطات

زهرا اجاق^۱

عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

مقاله حاضر با روش مرور سریع و با تمرکز بر مختصات فرهنگ و باورهای ارزشی دانشگاهیان در دوره‌های مختلف، ویژگی‌های نسلی آنها را نشان می‌دهد. با توجه به این که فرهنگ دانشگاهی، فرهنگی بینایی است و از یک سو در فرهنگ ملی و از سوی دیگر در فرهنگ جهانی پای دارد، این مقاله روشن می‌سازد که علی‌رغم دشواری‌های مادی و عدم دسترسی به پایگاه‌های داده‌ای با ارزش و بالطبع گران علمی، نسل نوین هیئت علمی، با استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی و دسترسی محدود به مقالات علمی تلاش می‌کند تا وضعیت بینابینی خود را حفظ کند. این البته روشی برای حفظ ماهیت و کارایی نهاد علم هم هست. هرچند سیاست‌گذاری‌های مبتنی بر اولویت‌دهی به برخی علوم و به حاشیه‌راندن سایر علوم در نتیجه عدم حمایت از آنها، گسترش فرهنگ رانت و محدود شدن فرصت جذب اعضاء هیئت علمی، موجب افت کیفیت علمی در نسل جدید شده است؛ با این حال، توجه گروه‌های دیگر این نسل به دانش بومی و فعالیت‌های میان‌رشته‌ای می‌تواند زمینه‌ساز ایجاد پارادایم‌های نوینی در حوزه تولید دانش علمی بشود. این مقاله در پایان، راهکارهایی برای

---

^۱ Z.ojagh@ihcs.ac.ir

احیای فرهنگ دانشگاهی ارائه می‌دهد که مبتنی بر گسترش ارتباطات برابر و تعاملی نسل‌ها و گروه‌های درون حوزه علم و ارتباط حوزه علم با جامعه است. **کلیدواژگان:** فرهنگ دانشگاهی، نسل، حوزه علم، ارتباط علم و جامعه

روزنامه‌نگاری حرفه‌ای در گذر نسل‌ها: از رنگین‌نامه‌ها تا کاربرپسندها؛
نگاهی به جایگاه رسانه‌های رسمی امروز از خلال خوانش انتقادی مقاله
«ورشکستگی مطبوعات» جلال آل‌احمد

سعید ارکان‌زاده یزدی^۱

دانش‌آموخته دکتری پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی

جلال آل‌احمد، نویسنده و روشنفکر دهه‌های ۱۳۲۰ تا ۱۳۴۰ ایران، در سال ۱۳۳۸ مقاله‌ای را با عنوان «ورشکستگی مطبوعات» در مجله «علم و زندگی» منتشر کرد که نگاهی انتقادی به کارکرد مطبوعات آن دوره داشت. آل‌احمد کوشیده بود عامه‌پسندی و تجاری‌سازی مطبوعات آن دوران را نقد کند و تصویری از کارکرد صحیح مطبوعات به دست دهد. در همین مقاله بود که صفت مشهور «رنگین‌نامه» برای مجلات آن دوره ساخته شد و تا سال‌ها از این اصطلاح برای توصیف مطبوعات دهه ۱۳۴۰ و ۱۳۵۰ استفاده می‌شد. در مقاله حاضر، تلاش شده است با نگاهی انتقادی به مقاله آل‌احمد، وضعیت روزنامه‌نگاری حرفه‌ای از دهه ۱۳۳۰ تا اکنون و تحولات چند نسل روزنامه‌نگاری تحلیل شود. تلاش شده است انتظاری که آل‌احمد از رسانه داشت تبیین شود و با انتظارات کنونی مقایسه شود تا تحولات خواسته‌های جامعه از رسانه و همچنین دگرگونی‌های روزنامه‌نگاری حرفه‌ای در فرم و محتوا طی نسل‌های مختلف

---

^۱ saeed.arkan@gmail.com

تشریح شود. پژوهشگر سعی می‌کند از خلال نگاه انتقادی به مقاله آل احمد، وظایف رسانه‌های حرفه‌ای و همچنین توانایی‌های آن‌ها را روشن‌تر سازد و سپس این وظایف و انتظارات از رسانه‌ها را با توانایی‌های آن‌ها مقایسه کند و تضادها و شکاف‌هایی را که از این مقایسه به دست می‌آید ارزیابی و تحلیل کند. این مقاله نشان می‌دهد که امروزه نیز می‌توان از ناکارآمدی و کژکارکردی رسانه‌های رسمی سخن گفت که علاوه بر شباهت با دهه ۱۳۳۰، دلایل متفاوتی نیز دارند.

کلیدواژگان: مطبوعات، روزنامه‌نگاری، روزنامه‌نگاری حرفه‌ای، رسانه، جلال آل احمد، رسانه‌های رسمی

رسانه‌ای‌شدن و هواداری کی‌پاپ در میان نوجوانان ایرانی

عبدالله بیچرانلو^۱

عضو هیأت علمی دانشگاه تهران، نویسندهٔ مسئول

متین عزیزی^۲

کارشناس ارشد مطالعات فرهنگی و رسانه، دانشگاه تهران

کی‌پاپ پدیده‌ای موسیقیایی است که در پی گسترش روند رسانه‌ای شدن، از طریق رسانه‌های اجتماعی از جمله یوتیوب، توئیتر، فیس‌بوک و در سال‌های اخیر اینستاگرام نشر یافته و با اقبال وسیع روبرو شده است. بسیاری از هواداران پاپ کره‌ای در دههٔ اخیر از طریق رسانه‌های اجتماعی، اخبار و اطلاعات آیدول‌های کره‌ای را دنبال کرده‌اند و برای ارتباط‌گیری با دیگر هواداران در سراسر جهان از رسانه‌های اجتماعی بهره گرفته‌اند. اغلب هواداران ایرانی تاکنون در هیچ کنسرت و ملاقات حضوری با آیدول موردعلاقه‌شان شرکت نکرده‌اند و فقط عضویت در گروه‌ها و جماعت‌های برخط جهانی مسیر ویژه آنها برای ادغام در جماعت‌های هواداری بوده است. حضور و فعالیت در جماعت‌های برخط هواداری تجربه‌ای متمایز و جدید برای نوجوانان ایرانی است. شواهد نشان می‌دهد این تجارب، هویت نوجوان ایرانی را در سطوح متفاوتی دستخوش تغییر کرده است. در این مقاله با استفاده از روش پژوهش مردم‌نگاری مجازی و تحلیل

---

^۱ bikaranlou@ut.ac.ir

^۲ matin_azizy@yahoo.com

صفحات هواداری نوجوانان هوادار موسیقی پاپ کره‌ای، مضامین بر ساخته در این صفحات شناسایی شده است. مهم‌ترین مضامین استخراج شده در قالب دو مضمون فراگیر هویتی تبیین شده‌اند. بر اثر هواداری نوجوانان ایرانی از کی‌پاپ، هویت نوجوانان ایرانی هوادار پاپ کره‌ای در دو بخش مجزا شکل می‌گیرد: ۱. هویت هواداری در ارتباط و پیوند با ستاره و کنش‌ها و گفتارهای او؛ ۲. هویت هواخواهانه بر اثر پیوندها و تصورات واقعی و خیالی میان هوادار و آیدول‌های کره‌ای در نتیجه مشاهدات مجازی.

کلیدواژگان: کی‌پاپ، نوجوانان، رسانه‌ای شدن، رسانه‌های اجتماعی، هواداری

زیست برخط کودکان: ملاحظات در باب امنیت و ایمنی دیجیتال کودکان

معصومه تقی‌زادگان^۱

عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

چشم‌انداز فضای مجازی که ترکیبی از فرصت‌ها و مخاطرات است سازنده فضای زیست کودکان در سراسر جهان است، اینترنت و فضای مجازی از یک سو فرصت‌های بی‌نظیری که نسل پیش تجربه‌ای از آن نداشته‌اند، را در اختیار کودکان قرار می‌دهد و از سوی دیگر زمینه‌ساز مخاطرات و دل‌نگرانی‌های فراوانی درباره تجربه کودکی آنها می‌شود. از یک سو آموزه‌های تحقیقاتی دهه‌های اخیر از والدین می‌خواهد که میزان استفاده کودکانشان را کنترل کنند و از سوی دیگر فضای مجازی بستر آموزش، سرگرمی، ارتباطات اجتماعی و... کودکان نسل جدید است. این وضعیت در شرایطی رخ داده است که همه کودکان دانش و مهارت لازم برای حفظ ایمنی و امنیت دیجیتال خود را ندارند و به گفته یونیسف میلیون‌ها کودک در معرض خطر برخط قرار گرفته‌اند. حال سؤال این است که کودکان ما در چه وضعیتی قرار دارند؟ آیا مهارت لازم برای حفاظت از امنیت برخط خود را دارند؟ آیا می‌توانند در چنین شرایطی ایمنی خود را حفظ کنند؟ و نهایتاً اینکه والدین چه راهکارهایی برای دورنگه‌داشتن فرزندانشان از خطر برخط دارند؟ برای پاسخگویی به این سؤالات با والدین گروه سنی ۹ تا ۱۳ سال مصاحبه عمیق

---

^۱ M.Taghizadegan.km@ihcs.ac.ir

شده و بر اساس دوگانه‌های خطر آنلاین - آسیب دیجیتال و همچنین امنیت دیجیتال - ایمنی دیجیتال ارزیابی‌ای از زیست برخط کودکان ارائه شده است. **کلیدواژگان:** خطر برخط، آسیب برخط، امنیت دیجیتال، ایمنی دیجیتال، کودک برخط، زیست برخط

محتوای زیان‌آور علیه نوجوانان در رسانه‌های اجتماعی: مطالعه‌ی انواع و سازوکارهای مقابله توسط پلتفرم‌های دیجیتال

حسین حسینی^۱

عضو هیأت‌علمی پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

هدف این مقاله، ارائه‌ی دسته‌بندی از انواع محتواهای به اصلاح زیان‌آور برای نوجوانان در پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی و مطالعه‌ی سازوکارهای این پلتفرم‌ها برای مقابله با این نوع محتواها است. نوجوانان یکی از گروه‌های فعال در رسانه‌های اجتماعی از حیث تولید محتوای کاربر ساخته از یک‌سو و نیز مصرف این نوع محتواها هستند. نظر به اینکه سازوکارهای دروازه‌بانی در رسانه‌های اجتماعی تا حد زیادی در پلتفرم‌های دیجیتال کاربردپذیر نیست، نوجوانان بیش‌ازپیش در زیست - فضای نوین رسانه‌ای در معرض محتواهای نامناسب قرار دارند. سازوکار حکمرانی درونی پلتفرم‌های بزرگ تحت عنوان تعدیل محتوا تلاش می‌کند با این نوع محتواها به شکل‌های گوناگون مقابله کند. در این مقاله کوشش می‌شود تا محتواهای زیان‌آور شناسایی شده علیه نوجوانان، به‌ویژه در پلتفرم‌های تصویر محور (اینستاگرام، یوتیوب و تیک‌تاک) دسته‌بندی و سپس سازوکارهای مقابله با این نوع محتواها باتکیه بر مطالعه‌ی سیاست‌گذاری، شرایط ارائه‌ی خدمت، سیاست‌های محرمانگی داده و حریم خصوصی پلتفرم‌ها احصاء و معرفی شود.

---

^۱ hassani@ricac.ac.ir

این مطالعه به طور خاص به شکل انتقادی و با ملاحظه زمینه اجتماعی فرهنگی فعالیت پلتفرم بزرگ - آمریکا - برای فهم تبعیت/عدم تبعیت شرکت‌های پلتفرمی از آموزه‌های کلان اجتماعی - فرهنگی، با ملاحظات مرتبط با نوجوانی، در این جامعه انجام می‌شود.

کلیدواژگان: پلتفرم‌های برخط، رسانه‌های اجتماعی، نوجوانان، تعدیل محتوا، محتوای زیان‌آور

فضای مجازی و تغییر شیوه‌های حکمرانی

سید رضا حسینی^۱

عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

تغییرات بنیادی در یک جامعه را عالمان، نخبگان، روشنفکران و تحصیل کردگان رقم می‌زنند. حکومت‌ها و نهادهای سیاسی با بهره‌گیری از ابزارهای قدرت علی-الخصوص رسانه ضمن تولید محتوای همسو و موردنظر بر افراد روشنفکر و تحصیل کرده تأثیر می‌گذارند و آنان نیز با شیوه‌های مختلف همچون آموزش، پژوهش، ترویج و تبلیغ بر توده‌های مردم تأثیر می‌گذارند و از آن طریق موجب شکل‌گیری افکار عمومی جامعه می‌شوند. براین اساس افکار عمومی جامعه را می‌توان به افکار عمومی نخبگان و افکار عمومی توده‌ها تقسیم کرد. تا پیش از فراگیر شدن استفاده کودکان، نوجوانان و جوانان از فضای مجازی چنین رویکرد و روندی در اغلب جوامع وجود داشت به عبارت دیگر حکومت و نهادهای رسمی تا حد زیادی توانایی اعمال قدرت بر رسانه را داشتند و اغلب نخبگان فکری و فرهنگی یک جامعه از رسانه برای تأثیرگذاری بر افکار توده‌ها بهره می‌بردند. اکنون با گسترش فضای مجازی و بهره‌برداری حداکثری کودکان، جوانان و نوجوانان از این فضا چند تغییر عمده را در الگوهای فرهنگ‌پذیری مشاهده می‌کنیم:

---

^۱ r.hoseini@ihcs.ac.ir

الف) حکومت‌ها و نهادهای رسمی همچون گذشته توانایی نظارت و اعمال قدرت بر فضای مجازی را ندارند.

ب) رسانه‌های دیجیتال به واسطه فرا رفتن از مرزهای حاکمیت ملی به راحتی خود را در برابر حکومت‌ها پاسخگو نمی‌دانند.

ج) جریان فرهنگ‌پذیری همچون گذشته جاده‌ای یک‌طرفه نیست که نخبگان افکار عمومی توده‌ها را تحت تأثیر قرار دهند؛ بلکه اکنون بسیاری از مسائل توسط توده‌ها طرح می‌شود و نخبگان در برابر آن بیش از آنکه فعال باشند منفعل هستند.

د) نسبت سواد رسانه‌ای و اطلاعات عمومی به دلیل استفاده کودکان، جوانان و نوجوانان از فضای مجازی در خانواده و مدارس که عهده‌دار فرهنگ‌پذیری جوانان بودند به گونه‌ای محسوس تغییر کرده است و جوانان همچون گذشته برتری فکری فرهنگی خانواده‌ها و معلم‌ها را نمی‌پذیرند.

ه) به دلایل متعدد الگوها و شاخص‌های حقیقی انسان متعالی در فضای مجازی تغییر کرده و مورد پذیرش جوانان قرار گرفته است.

بر همین اساس، هدفمندکردن و همسو کردن فضای مجازی و محتوای آن با نظام فرهنگی، سیاسی، اجتماعی یک ملت ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است که برخی از کشورها نسبت به آن با حساسیت بیشتری تحولات را پیگیری می‌کنند. الزامات هدفمندکردن و همسو کردن فضای مجازی با نظام فرهنگی ملت ایران بیش از آن است که دانشگاه به تنهایی بتواند عهده‌دار مسئولیت آن شود؛ اما در حوزه کلان‌راهبردی نخبگان دانشگاهی می‌توانند با ورود به موضوع و پیش‌بینی

روش‌های مقابله نسبت به ایجاد اجماع ملی بر ضرورت این اقدام پیش قدم باشند. اکنون شیوه‌های حکمرانی باتوجه‌به آنچه گفته شد به‌شدت در حال تغییر است و اگر نخبگان و جامعه دانشگاهی برای غلبه بر این تغییرات طرحی نو نداشته باشند شیوه‌های حکمرانی به طور نامحسوس تغییر خواهد کرد. این تغییر اگر در چارچوب نظام فرهنگی کشور مدیریت نشود زمینه برای آسیب‌های اجتماعی و بحران هویت در تحولات نسلی ایجاد خواهد شد.

کلیدواژگان: فضای مجازی، شیوه‌های حکمرانی، الگوهای فرهنگ‌پذیری، نظام فرهنگی ملت

بررسی عوامل مؤثر بر میزان احساس امنیت دختران در شبکه‌های اجتماعی
با تأکید بر پلتفرم اینستاگرام (مطالعه موردی: کاربران دختر شهر ایلام)

لیلا خاکی^۱

دانشجوی دکتری علوم ارتباطات دانشگاه آزاد واحد اردبیل

گسترش روزافزون فناوری‌های جدید ارتباطات در سال‌های اخیر تمام جنبه‌های فرهنگ و حیات اجتماعی را با چالش روبرو کرده است. در این میان تحولات اجتماع و گروه‌های انسانی نیز از این امر مستثنی نشدند. امنیت نیز از مقوله‌ها و نیازهای اساسی انسان است که با زوال آن آرامش خاطر انسان مختل شده و نگرانی و اضطراب جای آن را می‌گیرد. باتوجه‌به شتاب اعجاب‌آور و رشد تصاعدی و همه‌گیری و همه‌جایی شبکه‌های مجازی و لزوم تحقیق در آثار و پیامدهای اجتماعی آن، تحقیق حاضر درصدد است تا میزان احساس امنیت دختران شهرستان ایلام در فضای شبکه اجتماعی اینستاگرام و عوامل مؤثر بر آن را مورد سنجش قرار دهد. برای این منظور از روش تحقیق توصیفی استفاده شده که به کمک پرسش‌نامه محقق‌ساخته با ۳۱ گویه و با آلفا کرونباخ ۰/۷۳۸، صورت‌گرفته است. جامعه آماری در پژوهش حاضر، دختران ایلامی هستند که در شبکه اجتماعی اینستاگرام عضو هستند و باتوجه‌به تعداد زیاد آن‌ها به کمک فرمول کوکران تعداد ۴۰۰ نفر به‌عنوان نمونه آماری و به روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی انتخاب شدند. یافته‌های حاصل از بررسی متغیر وابسته پژوهش یعنی

---

¹ leili.khaki@gmail.com

میزان احساس امنیت اجتماعی دختران ایلام در شبکه‌های مجازی حاکی از آن است که به طور کل میزان احساس امنیت اجتماعی اکثریت پاسخگویان (۶۵ درصد) در شبکه‌های مجازی در حد متوسط است، احساس امنیت اجتماعی هیچ یک از پاسخگویان در شبکه‌های مجازی در حد خیلی کم نیست، میزان احساس امنیت اجتماعی ۱۶ درصد از پاسخگویان در حد کم، احساس امنیت اجتماعی ۱۵/۸ درصد در حد زیاد و احساس امنیت اجتماعی ۳/۲ درصد از دختران پاسخگو در حد خیلی زیاد است؛ بنابراین بیشترین فراوانی بر روی گزینه متوسط است؛ یعنی میزان احساس امنیت اجتماعی اکثر دختران ایلام در شبکه‌های اجتماعی مجازی در حد متوسط است.

کلیدواژگان: احساس امنیت، شبکه‌های اجتماعی، اینستاگرام، کاربران دختر، شهر ایلام

تفاوت نسلی در استفاده از پیام‌رسان‌های داخلی و خارجی

یوسف خجیر^۱

عضو هیأت‌علمی دانشگاه سوره

پژوهش حاضر درصدد بررسی تفاوت بین والدین و فرزندان (نسل ایکس و زد) در استفاده از پیام‌رسان‌های اجتماعی داخلی و خارجی است. چارچوب نظری این پژوهش مدل ارتقا یافته پذیرش فناوری کالیسیر (۲۰۱۸) و از نوع کمی و روش آن پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش حاضر، خانوارهای شهر تهران هستند که بر اساس آخرین سرشماری مرکز ملی آمار ۳۱۲۸۴۳۲ خانوار است که بر اساس فرمول کوکران ۳۵۲ خانوار به روش نمونه‌گیری ترکیبی (گام اول خوشه‌ای چندمرحله‌ای و گام دوم انتخاب خانوار به صورت تصادفی سیستماتیک) انتخاب شدند. گردآوری داده‌ها از طریق پرسش‌نامه محقق‌ساخته و پردازش داده‌ها با کمک نرم‌افزار SPSS در دو سطح توصیفی و استنباطی صورت گرفت. روایی این پژوهش از طریق اعتبار صوری و پایایی آن از طریق ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده است که برای متغیرهای اصلی بیشتر از ۰/۷ بوده است. یافته‌های این تحقیق حاکی از آن است که تفاوت معناداری بین والدین و فرزندان از نظر استفاده از پیام‌رسان‌های داخلی و همچنین خارجی وجود دارد، به‌گونه‌ای که والدین بیشتر از فرزندان از پیام‌رسان‌های داخلی و فرزندان بیشتر از والدین

---

^۱ khojir@soore.ac.ir

از پیام‌رسان‌های خارجی استفاده می‌کنند. میانگین استفاده والدین از پیام‌رسان داخلی ۴/۰۱ و پیام‌رسان خارجی ۲/۷۶ و میانگین استفاده از فرزندان از پیام‌رسان داخلی ۲/۰۶ و پیام‌رسان خارجی ۴/۳۲ است. برای والدین مهم‌ترین معیار استفاده از پیام‌رسان داخلی تأثیر اجتماعی و برای فرزندان سهولت مورد انتظار بوده است.

کلیدواژگان: پیام‌رسان اجتماعی، تفاوت نسلی، نسل ایکس، نسل زد

مطالعات نسلی مطالعات نسلی: بازاندیشی مفهوم نسل در ایران

صدرا خسروی^۱

عضو هیأت علمی پژوهشگاه مطالعات فرهنگی، اجتماعی و تمدنی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مفهوم نسل در ارتباطات، دلالت‌های متعدد و متنوعی دارد: ۱. نسل‌های فناوری‌ها، نسل رایانه‌ها (لامپ‌های خالص، ترانزیستورها، مدارهای مجتمع، ریزپردازنده‌ها، سامانه‌های هوشمند، نسل وب) مصرفی، مشارکتی، معنایی)، نسل هوش مصنوعی (آماری، تبیین‌پذیر، زایشی)؛ و ۲. نسل جمعیتی (دهه ۹۰، دهه ۶۰)؛ و ۳. نسل مطالعاتی (نوجوان، جوان؛ دانش‌آموز، دانشجو؛ مهاجر دیجیتال، بومی دیجیتال). سازه جمعیت‌شناختی نسل (گروه سنی) به‌عنوان محور تحلیل اجتماعی همنشین یا جانشین طبقه، قومیت و جنسیت، در دو رسته از کارها بازشناسی و بازنمایی می‌شود: ۱. فرضیه تکانشی / ضربه‌ای کارل مان‌هایم: یک نسل، رویدادی را هم‌زمان در بافتی مشترک از دگرگونی‌های اجتماعی تجربه می‌کنند؛ ۲. فرضیه تپشی / ضربانی ویلیام اشتراوس و نیل هآو: یک نسل، در معرض نمودهای هم‌زمان (ولی نه لزوماً مشترک) از کهن‌نمونه‌های تکرارشونده هستند (یگر، ۱۹۸۵). بر اساس رویکرد مان‌هایمی، نسل بر اساس زمان تعریف می‌شود؛ ولی بر اساس رویکرد اشتراوس و هآو، هر سکولوم (طول عمر بالقوه فرد، یا دوره تجدید جمعیت) دربردارنده چند نسل (ایکس، وای، زد و آلفا) است که هر کدام نمادهای خاص خود را دارند. هر

---

^۱ sadra.xosravi@gmail.com

دو قطب این پیوستار از مفهوم نسل و نسل‌بندی، غربی هستند: ۱. درباره نسل‌ها در غرب هستند؛ ۲. شکاف نسلی و گسست نسلی (تعارض منافع و تضاد ارزشی) را فرایند و فرآورده‌های غربی می‌دانند که محمل و محمول غربی‌سازی و/یا غربی‌شدن مردم ایران (غیرغربی) هستند. تمرکز بر تفاوت‌های نسل‌ها و برجسته‌سازی آنها ذیل شکاف و گسست، با پارادایم تعارض و تضاد در جامعه‌شناسی همخوان و همسو است. نسل‌های انقلاب تغییر کرده‌اند و گفتمان، از نسل‌های انقلابی، به انقلاب‌های نسلی، چرخیده است. گفتمان گسست نسلی و انقلاب نسلی، بر انسداد و/یا انقطاع ارتباط وراثتی، و بر بین‌نسلی بودن مساله اجتماعی دلالت دارند؛ حتی ممکن است از استعاره بیمار انگارانه ترانسلسی (انتقال بیماری و‌اگیردار درون یک نسل، یا همه‌گیری) در توصیف آن استفاده شود و مساله از جامعه‌شناسی زیستی (صورت‌بندی‌های جمعی زیستن) به زیست‌شناسی اجتماعی (بنیادهای زیستی امر جمعی)، تحویل و/یا تقلیل یابد. نوجوانان و جوانان (به‌دلیل تفاوت‌ها و تنافرها)، دانش‌آموزان و دانشجویان (به‌دلیل مخالفت‌ها و مقاومت‌ها)، مهاجران دیجیتال (به‌دلیل بیش‌فعالی دیجیتال) و بومیان دیجیتال (به‌دلیل کم‌مهارتی دیجیتال) همچون هیولا و اهریمن بازنمایی می‌شوند. کردارهای آنها در فضای سایبر، آسیب‌شناسی می‌شود و برای درمان جهانگیری امر دیجیتال، نسخه ایرانی تجویز می‌شود؛ فقط چون آنها نسل دیگری هستند. اینترنت رفتن و نرفتن، هر دو برای دو نسل، مساله شده‌اند.

کلیدواژگان: مطالعات نسلی، شکاف، گسست، انقلاب نسلی، مهاجران دیجیتال،

بومیان دیجیتال

روابط علم و جامعه و مشارکت جوانان در فرایندهای آن

غلامرضا ذاکر صالحی^۱

عضو هیأت علمی مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی

در این مقاله با تأکید بر رویکرد علم - فناوری - جامعه، ضرورت مفهوم‌پردازی مجدد در این حوزه را با توجه به بافتار جامعه ایرانی طرح و در مورد آن بحث می‌کنیم. سپس موضوع را از منظر دو نظریهٔ واکاوی می‌کنیم؛ نظریهٔ شهروندی علم و نظریهٔ نردبان مشارکت والرشتاین. در زمینهٔ شهروندی علم، سه چشم‌انداز مختلف لیبرال، کمونیستی و جمهوری‌خواهی مدنی تشریح می‌شوند. در ارتباط با نظریهٔ دوم نیز پس از انطباق نظریهٔ والرشتاین با شرایط فعلی مشارکت جوانان در ایران، با اشاره به سطوح مشارکت یعنی مشارکت فعالیتی، مشارکت زمینه‌ای و مشارکت بینشی به عمق دادن آن تا لایهٔ سوم یعنی مشارکت بینشی در علم (مشارکت در ترسیم اهداف بنیادین علم) تأکید داریم. سپس در مسیر شکل‌دهی به فعالیت‌های جوانان، به ضرورت وجود دستور کارهای مشخص به‌جای نهضت‌سندنویسی اشاره شده است. در ادامه به فقدان رسانه برای جوانان در کشورمان پرداخته و اهمیت مصالحهٔ نسلی میان قشرهای متفاوت جامعه را متذکر می‌شویم. در پایان با تبیین آسیب‌های محافظه‌کاری‌های آکادمیک،

---

¹ Gh.zakersalehi@irphe.ac.ir

تعامل میان پژوهشگران، جامعه و سیاست‌گذاران، به‌منظور نیل به توصیه‌های راهبردی ملهم از عینیت، امری ضروری تلقی می‌شود.

کلیدواژگان: علم - فناوری - جامعه، شهروندی علم، نردبان مشارکت، مصالحهٔ نسلی

تحول دیجیتال و روابط بین نسل‌ها در ایران

منصور ساعی^۱

عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

هدف مقاله حاضر، توصیف اثرات و چالش‌ها و پیامدهای تحول دیجیتال برای روابط بین نسل‌های اجتماعی است. تحول دیجیتال، تغییری شگرف در روابط عملکرد یک سازمان، یک کشور، یک جامعه و یک خانواده و افراد با محوریت فناوری‌های تحول‌آفرین است. اینترنت اشیا، رایانش ابری، اپلیکیشن‌های موبایل، رسانه‌های اجتماعی، واقعیت مجازی و افزوده، همزاد دیجیتال، تحلیل‌گری داده، هوش مصنوعی و بلاک‌چین از مهم‌ترین انواع فناوری‌های تحول‌آفرین هستند. نتایج این مقاله نشان می‌دهد که تحول دیجیتال می‌تواند به زمینه مناسبی برای کاهش شکاف ذهنی و عینی بین نسل‌ها و تقویت پیوند، همگرایی و گفتگوی بین‌نسلی در ایران، افزایش کارایی و بهره‌وری و سلامت بین‌نسلی و همکاری و مشارکت بین‌نسلی برای ساختن حال و آینده مشترک تبدیل شود. در این مسیر، مهم‌ترین موانع تحول دیجیتال برای روابط بین‌نسلی در ایران، فقدان یک برنامه‌سیاستی و راهبرد مدیریت تغییر و تطبیق نسل‌های اجتماعی با زیست‌جهان دیجیتال در سطح حکمرانی و جامعه، فقدان توان دانش و مهارت نسل‌های سنتی برای بهره‌گیری از مزیت‌های زیست‌جهان دیجیتال،

---

^۱ m.saei@ihcs.ac.ir

تکامل و انباشت بی‌وقفه انتظارات و نیازهای نسل نو، مقاومت نسل‌های سنتی در برابر تغییر و تحولات دیجیتال هستند. مهم‌ترین راهکارها برای بهره‌گیری از فرصت‌های تحویل دیجیتال در تقویت روابط بین نسل‌ها، توانمندسازی نسل‌ها برای درک و پذیرش زیست و تعاملات دیجیتال، درک و پذیرش چندلایگی و پیچیدگی جهان زندگی نسل‌های نو از سوی حکمرانی و جامعه، تقویت توان تجربه دیجیتال و جامعه‌پذیری معکوس نسل‌های سنتی و مهاجرت آگاهانه آنها به زیست شبکه‌ای، تقویت سواد دیجیتال والدین با هدف جلوگیری از پیری دیجیتال است.

کلیدواژگان: تحول دیجیتال، زیست‌جهان دیجیتال، روابط بین‌نسل‌ها، پیوند بین‌نسلی، گفتگوی بین‌نسلی

تحلیل سپهر ارتباطی نسل‌ها مبتنی بر خوانش لایه‌های فضایی

احمد شاکری^۱

عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پژوهشگران حوزه مطالعات فضا در سالیان اخیر با تأکید بر توجه به اهمیت فضاها در شکل‌گیری رفتارهای انسانی و برهم‌کنش آن با فضاهای پیرامون، تلاش نموده‌اند رفتارهای انسانی را در زمینه‌ای از تعاملات میان مرزهای خود و دیگری مطالعه نمایند. بر همین اساس توجه به انواع فضاها و نسل‌ها می‌تواند به‌مثابه عاملی در تحلیل دلایل تولید گفتمان‌های سخت و نرم به کار رود. بر همین اساس، توجه به مواردی نظیر مفصل‌بندی فضا، روح فضا، مرزهای فضا و سازمان قدرت در فضا موجب تولید زاویه دیدی متفاوت به رفتارهای بروز یافته در هسته مرکزی و پیرامونی فضاهای انسانی می‌شود. از سوی دیگر، توجه به ویژگی‌های نسل‌های مختلف با نگاه فضا محور نشان می‌دهد که نسل کنونی در تفاوت با نسل گذشته به دنبال پرهیز از تک‌زمانی است و در صدد برقراری لایه‌های فضایی به‌منظور تولید چند زمانی است. همچنین این نسل با جابه‌جایی قلمروهای فضاهای اعمال‌کننده قدرت و در نتیجه مقاومت از طریق ایجاد فضای سوم یا فضای حائل به دنبال صورت‌بندی جدید از سازمان قدرت در فضاهای زیست خود است. بر همین اساس، این نسل در سپهر ارتباطی خود در حال تولید گفتمان نرم با تغییر در مفصل‌بندی فضاهای پیرامون خویش و ایجاد معانی کانونی در فضاهای سوم است.

کلیدواژگان: فضا، سپهر ارتباطی، نسل، گفتمان

---

^۱ A.shakeri@ihcs.ac.ir

هرمنوتیک نسلی و دلالت‌های آن برای ایران امروز

مالک شجاعی جشوقانی^۱

عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

طبق خوانشی مشهور و اروپامحور، رخداد تراژیک و تأمل برانگیز محاکمه سقراط به عنوان «پدر معنوی» فلسفه در ۳۹۹ قبل از میلاد، سرآغازهای این سنت فلسفی را رنگ و دلالت‌های عمیق نسلی و بلکه بین‌نسلی بخشیده است. اینکه یکی از اتهامات اساسی سقراط، فاسد کردن جوانان بود، نشان از جدالی اساسی میان گفتمان فلسفی و پایدیا (تعلیم و تربیت) یونانی دارد. قالب عمده آثار برجای مانده از افلاطون هم که به گفته وایتهد، کل فلسفه غرب پانوستی بر فلسفه اوست، ژانر گفتگویی (محاوره‌ای) یعنی گفت‌وگویی میان نسلی را اتخاذ کرده است. در قرون وسطی، دوره اسلامی و فلسفه جدید و معاصر هم فلسفه (نه به معنای تکنیکال و مدرسه‌ای آن) مناسباتی با ادب درس و نفس فردی و اجتماعی داشته و به طور خاص در فلسفه تعلیم و تربیت، هرمنوتیک نسلی (نسل‌ها) در مدار درس و بحث و تأمل فلاسفه بوده، هر چند این مناسبات در ادوار و پارادایم‌های فوق‌الذکر، اوج و حضيض داشته است. در بین سنت‌های فلسفی معاصر که از قضا ریشه‌های عمیق در سنت یونانی - اسلامی - مسیحی قرون وسطایی هم دارد، «سنت هرمنوتیک» با همه تنوعی که در آن وجود دارد، به نمایندگی چهره‌های کلیدی همچون شلایر ماخر، ویلهلم دیلتای و گادامر و... توجه به دیالکتیک «سنت و معاصرت» را در کانون تأملات

---

¹ malekmind@yahoo.com

فلسفی خود قرار داده است. در این میان، ویلهلم دیلتای با تمهید مقدمات و مباحثی بنیادین در آثاری همچون: ۱- مقدمه بر علوم انسانی ۲- هرمنوتیک و مطالعه تاریخ ۳- صورت‌بندی جهان تاریخی در علوم انسانی ۴- فهم جهان انسانی و شعر و تجربه زیسته و... از نقش‌آفرینی تجارب زیسته تاریخی (تجارب زیسته نسلی و عصری) در شکل‌گیری علوم انسانی و فرهنگ و جهان‌بینی سخن گفته است. در کنار تأملات فلاسفه هرمنوتیک همچون دیلتای، ادبیات مطالعات نسلی قابل‌اعتنایی در علوم انسانی و اجتماعی و با محوریت تأملات کسانی چون کارل مان‌هایم (متأثر از هگل و دیلتای و مارکس) و اورتگای گاست (فیلسوف اسپانیایی) و مکتب مادرید و به‌ویژه شاگرد گاست، جولیان ماریاس در کتاب «نسل‌ها: روشی تاریخی» و مطالعاتی در علوم اجتماعی ایران پس از تأسیس دانشگاه تهران و به‌ویژه سه دهه اخیر (عمدتاً در قالب مطالعات تجربی پیمایشی متأثر از الگوهای جهانی نظیر الگوی رونالد اینگلههارت) شکل گرفته است. در گفتمان فلسفی - الاهیاتی و اجتماعی ایران پسا مشروطه هم روایت‌هایی سنت‌گرایانه، ایدئولوژیک، تئولوژیک، هرمنوتیک و... از مناسبات و تحولات نسلی نقش‌آفرین بوده‌اند که برای ایران امروز درس‌های سلبی و ایجابی قابل‌اعتنایی دارند.

کلیدواژگان: هرمنوتیک، فلسفه علوم انسانی، فلسفه فرهنگ، دیلتای، علوم انسانی،

الهیات معاصر، ایران معاصر

تحلیل سیاست‌گذاری فرهنگی در حوزه فضای مجازی با تمرکز بر تحولات نسلی
(مورد مطالعه: تحلیل اسناد بالادستی جمهوری اسلامی ایران)

فاطمه کریمی دردشتی^۱

دانشجوی دکتری سیاست‌گذاری فرهنگی دانشگاه امام صادق (ع)

در عصر فضای مجازی که نقش رسانه به‌خصوص شبکه‌های اجتماعی در خانواده‌ها پررنگ شده است، تحولات نسلی بیشتر به چشم می‌خورد و با توجه به اقتضائات زمانی و مکانی، پیامدهایی که به همراه دارد، متفاوت است و میزان تأثیر منفی آن بر جامعه به شرایط مختلفی از جمله فرهنگی و اجتماعی بستگی دارد. از این رو لازم است برای هر جامعه‌ای جهت پیشبرد اهداف خود در حوزه‌های مختلف، برنامه‌ای جامع لحاظ شده و جهت رسمیت بخشیدن و الزام به اجرایی‌شدن آن، اسناد مرتبط تدوین شود. از این رو، سیاست‌گذاری صحیح فرهنگی در نظام جمهوری اسلامی ایران که بر مبنای مردم‌سالاری دینی شکل گرفته و به‌عنوان یک الگو برای جهانیان مطرح است به همراه اجرایی‌شدن به‌روز و به‌موقع سیاست‌های تدوین شده، می‌تواند دارای نتایج و اثرات مثبتی بوده تا برای دیگر جوامع نیز قابل استفاده باشد. هدف این پژوهش، رسیدن به شبکه مضامین سیاست‌گذاری فرهنگی در حوزه فضای مجازی با تمرکز بر تحولات نسلی است تا با ارائه راهکارها و پیشنهادها، در کاهش شکاف نسلی حاصل از این تحولات مؤثر باشد. در پژوهش حاضر از روش اسنادی، جهت

---

^۱ fatima.karimi.d@gmail.com

جمع‌آوری اطلاعات موردنیاز تحقیق استفاده شده و اسناد بالادستی جمهوری اسلامی ایران مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفته و همچنین با استفاده از روش تحلیل مضمون، مضامین اصلی و فرعی پژوهش استخراج یافته است. «درک خصوصیات نسل آینده»، «تحقق زیست‌بوم فضای مجازی سالم» و «ترویج سبک زندگی اسلامی - ایرانی» از جمله مضامین استخراج شده در این پژوهش است.

کلیدواژگان: سیاست‌گذاری فرهنگی، فضای مجازی، تحولات نسلی، خانواده، شبکه‌های اجتماعی، اسناد بالادستی

زیست جهان، فناوری‌های ارتباطی و دشوارهٔ احساس امنیت

محمد سالار کسرای^۱

عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

زیستن در جهان مدرن علی‌رغم همهٔ مواهب آن ناامنی‌های فراوانی را برای بشر ایجاد کرده است. هابرماس فیلسوف/جامعه‌شناس آلمانی این وضعیت را محصول دو فرایند مهم عقلانی‌شدن هرچه بیشتر جهان از یک سو و تمایزیابی زیست‌جهان بر اساس مؤلفه‌های ساختاری‌اش معرفی می‌کند. بحث‌های آغازین در خصوص جهانی‌شدن به‌گونه‌ای خوش‌بینانه کوچک‌تر شدن حجم دولت‌های ملی، کم‌رنگ‌شدن مرزها، فوران و وفور اطلاعات و نهایتاً شکل‌گیری یک فضای جهانی مبتنی بر آگاهی مشترک/انسان جهانی (رولاند رابرتسون) را نوید می‌داد. ایده‌های پایان تاریخ و امثال آن هم بر این امواج خوش‌بینی افزودند. برای هابرماس گسترش فضای خرد ارتباطی می‌تواند به وضعیت‌رهایی بخشی انسان کمک کند. در این مقاله تلاش شده است که هم‌زمان ایدهٔ رهایی بخشی در تناظر با بسط مدرنیته، گسترش فناوری ارتباطات و پیامدهای جهانی‌شدن موردبحث قرار گیرد. مفروض اصلی نویسنده آن است که گسترش فناوری و بالاخص فناوری‌های ارتباطی در عصر جهانی‌شدن علی‌رغم ایجاد فضاها برای افزایش بیانگری ابناء بشر، نه‌تنها به رهایی بخشی بیشتر منجر

---

^۱ m.kasraie@ihcs.ac.ir

نشده است، بلکه به استعمار هرچه بیشتر زیست‌جهان توسط دولت‌ها کمک کرده است.

کلیدواژگان: زیست‌جهان، ارتباطات، فناوری، احساس امنیت، رهایی‌بخشی، خود
بیانگری

بومیان دیجیتال و نسل زد:

تأملی بر مفهوم «بومیان دیجیتال» و نسبت آن با مخاطبان جوان

عبدالرحمان علیزاده^۱

عضو هیأت علمی دانشگاه گلستان

مفهوم «بومیان دیجیتال» در دو دهه اخیر، به مفهومی پرکاربرد در حوزه فناوری آموزشی و تعلیم و تربیت تبدیل شده و از آنجا وارد حوزه‌های دیگر علوم انسانی و به خصوص ارتباطات شده است و معرف افرادی است که از بدو تولد در میان وسایل و رسانه‌های دیجیتال بزرگ می‌شوند. هدف مقاله حاضر، این است که ضمن واکاوی معنای این مفهوم و رویکردهای مطرح شده درباره آن به این سؤال بپردازد که آیا می‌توان مخاطبان جوان رسانه‌ها را بومیان دیجیتال دانست و آیا این مفهوم می‌تواند تبیینی از این مخاطبان به دست دهد؟ نتایج این مقاله که با مروری بر پژوهش‌های داخلی و خارجی این حوزه انجام شده است بیانگر آن است که علی‌رغم محبوبیت این مفهوم از سوی برخی از محققان و نیز رسانه‌های عمومی، شواهد تجربی فرضیات پشت این مفهوم را پشتیبانی نمی‌کند و استفاده از آن برای تبیین مخاطبان جوان، می‌تواند به شناختی حداقلی و ساده شده از مخاطبان جوان بینجامد و معادل دانستن مخاطبان نوجوان و کودک با بومیان دیجیتال گمراه‌کننده است.

کلیدواژگان: بومیان دیجیتال، مهاجران دیجیتال، نسل زد، مخاطبان جوان، کودکان، رسانه‌های جدید

سوگواران آنلاین، سوگواران خاموش: بررسی سوگواری نسل جدید بر بستر شبکه اینستاگرام

ساجده عرفانی^۱

فارغ‌التحصیل کارشناسی‌ارشد علوم ارتباطات، دانشگاه علامه طباطبایی

آرش حیدری

عضو هیأت‌علمی دانشگاه علم و فرهنگ تهران

یکی از جلوه‌های تغییر در جهان مدرن بی‌شک دگرگونی در مواجهه با سوگ و روند برگزاری آیین‌های آن است. سوگواری پیش‌ازاین با مجموعه‌ای از مناسک کهن شناخته می‌شد که به بازماندگان کمک می‌کرد تا دورانی دشوار از جنبه روانی را پشت سر بگذارند. امروزه گرچه همچنان بعضی از رسومات در جهان فیزیکی به قوت خود باقی است، اما بخشی از آن نیز به گونه‌ای دگردیسی یافته به فضای مجازی منتقل شده است. در این پژوهش از طریق مصاحبه با ۱۵ نفر از افراد در بازه سنی ۲۰ تا ۴۰ سال که پس از فراگیری اینستاگرام عزیزی را از دست داده بودند و تحلیل آن، سعی داشتیم تا به تفاوت‌های سوگواری در عرصه واقعیت و سوگواری بر بستر شبکه اجتماعی اینستاگرام پی ببریم و رفتار افراد سوگوار را در این فضا بررسی کنیم. یافته‌ها نشان می‌دهند که اینستاگرام خود واجد آیین نوینی برای عزاداری است که کاربران سعی در رعایت این قواعد نانوشته دارند با این تفاوت که این نوع جدید سوگواری در نهایت به انزوا و تنهایی فرد داغ‌دیده دامن می‌زند و بخش بزرگی از این پروسه را در او سرکوب می‌نماید.

کلیدواژگان: اینستاگرام، سوگ، مناسک، عزاداری

---

^۱sajedeherfanii@gmail.com

بازنمایی ادبیات کودک و نوجوان در رسانه: گونه‌ها و راهکارها

اسماعیل علیپور^۱

عضو هیأت علمی زبان و ادبیات فارسی دانشگاه بجنورد

این مقاله گونه‌های بازنمایی ادبیات کودک و نوجوان را در رسانه‌ها معرفی و با تمرکز بر شیوه‌های فراگیر، متنوع و در دسترس، بر بررسی انتقادی این بازنمایی‌ها تمرکز می‌کند. این گونه بررسی‌ها به افزایش آگاهی و درک فرهنگی از ادبیات کودک و نوجوان کمک می‌کند و این امکان را فراهم می‌نماید که فرهنگ‌ها، زبان‌ها و سنت‌های کمتر شناخته شده را به نمایش بگذاریم تا کودکان و نوجوانان در معرض تجربیات جدید قرار گیرند. هدف این تحقیق، بررسی انتقادی گونه‌های بازنمایی ادبیات کودک و نوجوان در انواع رسانه‌ها و ارائه پیشنهادها و راهکارهایی برای بهبود کاستی‌ها و برون‌رفت از محدودیت‌هایی است که کنش‌گران حوزه کتاب و سیاست‌گذاران رسانه با آنها روبه‌رو هستند. پژوهش حاضر از روش جمع‌آوری داده‌های کیفی برای تحلیل الگوها و روندهای مرتبط با اشکال مختلف بازنمایی استفاده می‌کند. یافته‌های این پژوهش، ارائه رهیافت‌هایی برای گونه‌های بازنمایی ادبیات کودک و نوجوان در رسانه است که شاخص‌های اصالت، تنوع و جذابیت را دارا و به‌دور از نگرش‌های مغرضانه و سوگیری‌های ایدئولوژیک باشد. همچنین شیوه‌ها و راهبردهای بازنمایی فراگیر و معتبر را در رسانه‌ها معرفی و ارزیابی می‌نماید.

کلیدواژه‌گان: ادبیات کودک و نوجوان، رسانه، بازنمایی

---

^۱ esmaeilipoor@yahoo.com

دگرگونی نسلی در زندگی علمی دانشگاهی
(مورد مطالعه: دانشگاه تهران، تربیت مدرس و شهید بهشتی)

زهرا محمدی^۱

عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور تهران

در دهه‌های اخیر دگرگونی‌هایی در دانشگاه‌های ایران روی داده است که قابل تأمل است. هدف این پژوهش، مطالعه کیفی تحولات نسلی دانشگاهیان و علل و پیامدهای آن در نیم قرن گذشته است. روش تحقیق کیفی و از نظریه زمینه‌ای استفاده شده است. نمونه‌ها به صورت هدفمند از میان استاد تمام‌های سه دانشگاه تهران، تربیت مدرس و شهید بهشتی انتخاب شدند. داده‌ها با ۵۲ مصاحبه اکتشافی اشباع شد و با نرم‌افزار اطلس تی‌آی مورد تحلیل قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد که اخلاق‌مداری و رعایت هنجارهای آکادمیک به سمت امور صنفی و ارتقاء پیش می‌رود، پول و منفعت فراتر از علم رفته است، شیوه جامعه‌پذیری از استاد شاگردی به دانشجوی محوری تقلیل یافته است، ارتباط عاطفی حضوری به تعامل علمی غیر حضوری تبدیل شده است، سنت اقامت در پردیس به فعالیت بیرون از پردیس تغییر یافته است. نتیجه اینکه به رغم مشترکات میان سه نسل، دگرگونی در سبک زندگی علمی دانشگاهیان اتفاق افتاده و دانشگاه نخبه‌گرایانه آموزشی به سمت دانشگاه توده‌گرایانه و کارآفرین پژوهشی پیش می‌رود. درآمدزایی از علم، ارزش‌های ذاتی آن را تحت تأثیر قرار داده و کمیت بر کیفیت غلبه کرده است.

کلیدواژگان: دگرگونی نسلی، زندگی علمی، استادان دانشگاه، هنجارهای علمی، نظریه زمینه‌ای

---

¹ zmohammadiz@pnu.ac.ir

بومیان دیجیتال، حاکمان مهاجر: در باب معنا و امکان حاکمیت فرهنگی

محمود مختاری^۱

عضو هیأت علمی دانشگاه شهید بهشتی

در چارچوب اصطلاحات معرفی شده توسط مارک پرینسکی در ابتدای قرن بیست و یکم، تحت عناوین «بومی دیجیتال» (نسل زد و بعدتر) و «مهاجر دیجیتال» (نسل‌های قبلی)، پرسش مقاله حاضر این است که آیا مهاجران دیجیتال، می‌توانند بر بومیان دیجیتال «حاکمیت فرهنگی» داشته باشند؟ پاسخ این سؤال در وهله اول بستگی به نوع مواجهه‌ای دارد که با دیدگاه پرینسکی در خصوص تقابل بومی دیجیتال - مهاجر دیجیتال و نیز توصیه‌های او برای تغییر نظام آموزشی به‌منظور انطباق با بومیان دیجیتال داریم. به نظر می‌رسد پاسخ پرسش مزبور در پرتو رویکرد پرینسکی منفی باشد؛ زیرا فرهنگ (یا خرده‌فرهنگ) بومیان دیجیتال، تحت‌تأثیر فضای مجازی و رسانه‌های متکثر و متنوع شخصی، چنان متفاوت از فرهنگ مهاجران دیجیتال است که معنا و امکان تحقق حاکمیت فرهنگی به معنای سنتی آن در ایران را منتفی می‌کند. اما بر اساس دیدگاه همچنان می‌توان از نوعی حاکمیت فرهنگی بر بومیان دیجیتال سخن گفت که مختصاتی متمایز نسبت به حاکمیت فرهنگی از نوع مداخله حداکثری دولت و مبتنی بر سندنویسی فرهنگی دارد.

کلیدواژگان: رسانه، فضای مجازی، بومی دیجیتال، مهاجر دیجیتال، فرهنگ، خرده‌فرهنگ، ضدفرهنگ

---

¹ mahmoud.mokhtari@gmail.com

تأثیرات فناوری رسانه‌ای بر مولفه‌های هویتی کودک و نوجوان با تحلیل موردی سریال ونزدی

سید محمد مهدی موسوی مهر^۱

عضو هیأت علمی دانشگاه صداوسیما ج.ا. ایران

علی حاجی زاده ولوکلابی^۲

دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه رسانه، دانشگاه صداوسیما ج.ا. ایران

کودک و نوجوان امروزه در جهانی رشد پیدا می‌کند که رسانه قابل انفکاک از آن نیست و جهانی دیگر به‌عنوان جهان مجازی یا الکترونیک شکل گرفته است. فناوری‌های رسانه‌ای نه تنها نقش مهمی را در شناخت جهان پیرامون ایفا می‌کنند؛ بلکه ادراکات رسانه‌ای کودک و نوجوان منجر به شکل‌گیری برخی از مولفه‌های هویتی آنان می‌شود.

در این مقاله با بررسی سریال ونزدی، تأثیراتی که ممکن است در اثر تماشای آن در هویت کودکان شکل گرفته شود را مورد بررسی قرار می‌دهیم. مسئله‌هایی نظیر معنای تأثیرگذاری رسانه، تأثیر رسانه بر مولفه‌های هویت، چگونگی ذهنیت‌سازی رسانه و تعریفی از هویت رسانه‌ای شده از جمله مسائلی هستند که این پژوهش با آن سروکار دارد. این تحقیق با رویکردی پدیدارشناسانه به فلسفه رسانه، رابطه متقابل رسانه و مخاطب و همچنین تحلیل پژوهش‌های کیفی و

---

1 mousavimehr@iribu.ac.ir

2Alihajizade122678@gmail.com

آمارى صورت خواهد گرفت. نگارنده در پی آن است تا به بیان تأثیرات رسانه بر مولفه‌های هویتی کودک و نوجوان بپردازد و با برسی تحلیلی سریال ونزدی به این نتیجه می‌رسد که فناوری رسانه، جهان‌بینی و ثبات هویتی کودکان و نوجوانان را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد.

کلیدواژگان: فناوری رسانه، فضای مجازی، رسانه‌گری، هویت

شیوه‌های ارتباطی برای گذر از گسل دینی بین نسلی

بشیر معتمدی^۱

عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

یکی از ویژگی‌های جامعه ایران را در حال حاضر شکاف نسلی می‌دانند و از جمله شاخص‌هایی که برای این شکاف نام می‌برند، تحولات در حوزه دین‌داری است که تفاوت‌ها و گسل‌های جدی را در میان نسل‌ها نشان می‌دهد. برای کاهش و عبور از گسست نسلی در این حوزه می‌توان شیوه‌های ارتباطی متعددی را به کار برد تا بتوان دین‌داری را - البته متفاوت از گذشته - در نسل‌های جدید تثبیت نمود. اولین شیوه ارتباطی، گذر از شیوه ارتباطی عمودی و یک‌طرفه به شیوه ارتباطی افقی و دوطرفه است. دومین شیوه، گذر از ارتباطات شفاهی و کلامی و استفاده از «تصویرسازی مناسب» برای ارائه و انتقال پیام‌های دینی است، چراکه عصر حاضر به «عصر تصویر» شناخته شده است. سومین شیوه، ارائه تصویری رحمانی و مطابق با موازین حقوق بشری از دین در مقابل چهره خشن و ضد حقوق بشر از دین است. چهارم، گذر از دین مبتنی بر «غم و حزن» به دین مبتنی بر «شادی و نشاط» است تا مطلوبیت دین در نسل‌های نو افزایش یابد. پنجم بهره‌گیری از موسیقی و به‌طور کلی هنر برای انتقال مفاهیم دینی است. ششم ارائه تصویری از دین هماهنگ و پشتیبان علم و فناوری در مقابل تصویر دین ضد علم و فناوری است. هفتم تأکید بر بُعد «اخلاقی» دین به جای تأکید

---

^۱ b.motamedi@ihcs.ac.ir

بیش از حد بر بُعد «مناسکی» دین است. هشتم پیوند دین با سبک زندگی و امور روزمره در مقابل ارائه دین انتزاعی و غیرقابل دسترس است. نهم رعایت نکات زیبایی‌شناسی توسط متولیان دینی به لحاظ پوشش همراه با سعه صدر در مواجهه با عامه مردم است. دهم پیش‌گرفتن رویکرد ارائه خدمات اجتماعی به عموم توسط متولیان دینی در مقابل تکیه بر قدرت و اعمال آن در سطح جامعه است. یازدهم ارائه تصویری آزادی‌خواهانه و مداراگرایانه از دین در مقابل تصویر محدودیت‌گرا، اجباری و ضدآزادی از دین است و دوازدهم توجه به تنوع مخاطبان به لحاظ تحصیلی، سنی، قومی، طبقات اجتماعی و... در ارائه پیام‌های دینی است. این امر به‌ویژه در توجه به سطوح مختلف دین‌داری اهمیت دوچندان می‌یابد. سیزدهم ارائه و دفاع عقلانی از دین در مقابل تصویر دین مبتنی بر خرافات و ضد معقول است و چهاردهم ارائه تصویر دین حامی محرومان و مظلومان در مقابل دین توجیه‌گر و پشتیبان صاحبان قدرت و ثروت است. چنانچه توجه شود در همه این موارد با اصلاح رویکردهای ارتباطی مواجه هستیم که رعایت آنها می‌تواند زمینه کاهش و گذر از گسست نسلی در حوزه دین‌داری را فراهم نماید.

کلیدواژگان: دین، ارتباطات، شکاف نسلی

اصول جذابیت بخشی هنری شکلی و محتوایی در رساله قشیریه و الگوگیری از آن در فرهنگ رسانه‌ای نسل جدید

عادل مقدادیان^۱

عضو هیأت علمی گروه ادیان و عرفان دانشگاه بین‌المللی اهل بیت علیهم السلام

مجتبی بهرامی پور

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی اصفهان واحد خوراسگان

جملات و تعبیرات و تأویلات متصوفه در گستره تاریخ اسلام با تمام نظرات مخالفی که در بین متکلمان، فلاسفه و فقیهان داشته، همیشه گیرایی و جذابیت خاص به خود را نیز دارا بوده است. پاره‌ای از این جذابیت‌ها به سبب عناصر شکلی سخن گفتن صوفیان بوده است؛ به عنوان مثال استفاده از عنصر آرایه‌های ادبی همچون جان بخشی و صحبت از سوی حیوانات و اشیا و بخشی دیگر مربوط به محتوای کلام صوفیان بوده است یا رواداری نهفته در امر به معروف و نهی از منکر صوفیانه که معمولاً با ارشاد همراه بوده است نه با تکفیر و تحمیق مخاطب. پژوهش حاضر اصول جذابیت بخشی هنری را در دستینه و میراث مکتوب صوفی قرن پنجم هجری عبدالکریم قشیری به روش تحلیلی استخراج و سپس به روش توصیفی تبیین خواهد نمود و تا اینجا اگرچه یک پژوهش توسعه‌ای محسوب می‌شود؛ اما پس از آن با رویکرد تحقیق کاربردی عناصر

---

¹meghdadiyan@gmail.com

شکلی و محتوایی بازیافته از این اثر را به‌عنوان الگوهایی در راهبردسازی برای ایجاد یک فرهنگ رسانه‌ای تأثیرگذار بر مخاطب نسل جدید تشریح می‌کند. در دوره جدید، رسانه‌ها به بازیگرایی و بازنمایی و مدرن‌سازی اسطوره‌های خود در کمیک‌ها، انیمه‌ها، پویانمایی‌ها و فیلم‌های ابرقهرمانی و حتی در صنعت ساخت بازی‌های کاغذی، مهره‌ای، کارتی یا رایانه‌ای خویش هم‌ت گماشته‌اند. فرضیه این جستار بر همین اساس آن است که سبک و سیاق بیانی و محتوایی صوفیانه می‌تواند در دوره حاضر نیز جذب‌کننده مخاطب نوجوان و جوان باشد.

کلیدواژگان: تصوف، فلسفه هنر، رسانه، جذابیت فرهنگی، نسل جدید، رساله

قشیریه

سلامت در سپهر رسانه‌های اجتماعی

داود مهرابی^۱

عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رسانه‌های اجتماعی امروزه به بخش جدایی‌ناپذیر از زندگی تبدیل شده و جنبه‌های مختلف آن را تحت تأثیر خود قرار داده‌اند. «برقراری ارتباط با دوستان و اعضای خانواده» در صدر دلایل استفاده جهانی از رسانه‌های اجتماعی، می‌تواند بازگوکننده فرصت‌های حاصل از حضور رسانه‌های اجتماعی در سپهر ارتباطی باشد. نگاهی به مطالعات انجام شده در این حوزه نشان می‌دهد که به‌رغم تأکید بر مزایای حاصل از رسانه‌های اجتماعی، معایب و آسیب‌های این رسانه‌ها نیز به حدی است که نمی‌توان به بهانه مزایا و فواید گسترده آنها چنین آسیب‌هایی را مورد چشم‌پوشی قرار داد. با گذشت حدود دو دهه از نقش پررنگ رسانه‌های اجتماعی، مطالعات انجام شده همچنان نتوانسته‌اند به شواهد مستحکم و قابل اتکایی در خصوص تأثیر این رسانه‌ها به‌ویژه در حوزه سلامت دست یابند. چنین شکاف تحقیقاتی در مطالعات رسانه‌های اجتماعی، ضرورت تلاش برای رفع چنین شکاف تحقیقاتی را مورد تأکید قرار می‌دهند. در کنار عوامل فرهنگی - اجتماعی، یکی از دلایل شکاف تحقیقاتی موجود را می‌توان به سرعت توسعه رسانه‌های اجتماعی، به‌ویژه در یک دهه گذشته، نسبت داد که فرصت مطالعه پیرامون اثرات مختلف این رسانه‌ها را، به‌ویژه در حوزه ارتباطات سلامت، با محدودیت‌هایی مواجه کرده است. پژوهش حاضر درصدد، تحلیل مطالعات

---

^۱ d.mehrabi@ihcs.ac.ir

مروری نظام‌مندی است که به بررسی مطالعات انجام شده در حوزه رسانه‌های اجتماعی و سلامت پرداخته‌اند. باتوجه‌به فراوانی رسانه‌های اجتماعی، در این پژوهش ضمن جستجوی عبارات و واژه‌های «سلامت»، «سلامت فیزیکی»، «سلامت روان»، «رسانه‌های اجتماعی» و «شبکه‌های اجتماعی» از پایگاه‌داده‌های قابل‌دسترس، همچنین نام هر یک از پراستفاده‌ترین رسانه‌های اجتماعی در عرصه جهانی (حدود ۱۵ مورد) همراه با سه عبارت مرتبط با سلامت مورد جستجو قرار می‌گیرند، تا مجموعه کاملی از آخرین تحقیقات انجام شده گردآوری شود. معرفی فرصت‌ها و تهدیدهای حاصل از رسانه‌های اجتماعی در حوزه سلامت، و نیز معرفی شکاف تحقیقاتی موجود از جمله نتایجی است که پژوهش حاضر به آنها پاسخ می‌دهد. استفاده کارآمد از رسانه‌های اجتماعی با هدف ارتقاء سلامت از جمله پیشنهادهای کاربردی این پژوهش است.

کلیدواژگان: رسانه‌های اجتماعی، ارتباطات، سلامت، فرهنگی - اجتماعی، مرور نظام‌مند، ارتقا سلامت

«لایک» و سازه‌انگاری شناختی در جغرافیای فرهنگی مرزهای آینده

شهربانو میرسلطانی^۱

عضو هیأت‌علمی دانشگاه آزاد واحد بوشهر

کنش جمعی در شبکه‌های اجتماعی بر میل و خواست فردی بنا نهاده شده است. نمود آن با صورت‌بندی یک داده کمی، مبتنی بر تعداد لایک و سازگار با ساختار مغز انسان از حیث دریافت پاداش و تکرار رفتار مشابه است. کارکرد احساسات، هیجان، ادراک حسی، حافظه، تحلیل عقلانی و اراده مبتنی بر شناخت یا سوگیری شناختی مترتب بر آن مانند زندگی واقعی، نقش تعیین‌کننده اصلی را بر عهده دارد. مطلوبیت و لذت به‌منزله اصلی بنیادین در شبکه رفتاری کاربران بوده و دارای مراتب و انواع است، از لذت آگاهی تا لذت دیدن و دیده‌شدن. با وجود متغیرهای گوناگون مانند سن، تحصیلات، طبقه اجتماعی، باورهای اخلاقی و فرهنگی، این اصل نقطه مشترک در تولید محتوا و قراردادن آن در محیطی بینادهنی در شبکه‌های اجتماعی است. شکل‌گیری سازه‌های شناختی با امکان مهندسی داده‌ها، شرایط نوینی را در یادگیری و در پی آن، تغییر مرزهای فرهنگی فراهم می‌کند. این مقاله به روش ترکیبی و باتوجه به محدودیت‌های پژوهش، این فرض را پی می‌گیرد که شناخت امر مطلوب در لایه‌های عمیق زیست ایرانیان، حلقه اتصال جریان مستمر فرهنگی بین کودکان امروز و دیروز است و

---

^۱ Sh.Mirsoltani@iau.ac.ir

سیاست‌گذاری و تولید محتوا در زمینه‌های متناسب با آن می‌تواند انگاره‌های شناختی و یادگیری بر اساس قواعد سازه‌های شناختی در شبکه‌های اجتماعی را فراهم نماید.

کلیدواژگان: سازه‌انگاری شناختی، مغز، امر مطلوب، فرهنگ، شبکه اجتماعی

شناخت تمایزات بین نسلی در ایران بر مبنای مفهوم جامعه‌پذیری رسانه‌ای

محمدحسن یادگاری^۱

عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبایی

هر چند مطالعات نسلی در سال‌های اخیر مورد توجه پژوهشگران رسانه‌ای قرار گرفته است، این مطالعات، هنوز کم‌رمق و جدید محسوب می‌شود. مقاله حاضر که برگرفته از رساله مقطع دکتری است، تلاش دارد تا مدلی پیشنهادی را برای درک تمایزات نسلی که در مطالعات و پژوهش‌های ارتباطی این حوزه، اثرگذار است، معرفی کند. در گام بعدی این مقاله به دسته‌بندی چهار نسل از مصرف‌کنندگان ایرانی در طی دهه‌های ۵۰، ۶۰، ۷۰ و ۸۰ می‌پردازد. براین اساس پیش‌فرض این مطالعه این است که کنش نسلی مبتنی بر تجربیات نسلی شکل می‌گیرد و این تجربیات حاصل زیست نسل‌ها در محیط‌های اجتماعی است. از میان همه حوزه‌های اجتماعی، این مقاله بر حوزه رسانه تمرکز می‌کند و ضمن اشاره به این نکته که مطالعات نسلی و رسانه‌ای مطالعه‌ای در زمان است که پیامدهایش را در این زمان می‌توان مشاهده کرد، سه مولفه اثرگذار را در پژوهش نسلی و رسانه معرفی می‌کند: سن، زیست‌بوم رسانه‌ای و جامعه‌پذیری رسانه‌ای. این پژوهش با بهره‌گیری از مصاحبه با ۳۰ نفر از متولدان سال ۱۳۵۳ تا ۱۳۸۳، نگرش‌ها و تفاوت‌های آنان را نسبت به تمایزات و تفاوت‌های نسلی شناسایی کرده است. براین اساس، چهار نسل از ایرانیان متولد بین دهه‌های ۵۰ تا ۸۰ را می‌توان با این عناوین شناسایی کرد: سازش‌پذیر (دهه ۵۰)، خطرپذیر (دهه ۶۰)، تحول‌پذیر (دهه ۷۰) و محدودیت‌ناپذیر (دهه ۸۰) شناسایی کرد.

کلیدواژگان: تمایزات نسلی، تجربیات نسلی، پژوهش نسلی، رسانه

^۱ mahya.yadegari@gmail.com

چکیده

سخنرانی‌های ارائه شده در پیش نشست‌های همایش

نسل در سپهر دانشگاه و تحولات فرهنگی

سیده زهرا اجاق^۱

عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

دانش و فرهنگ ما در فضا و توسط فضا شکل می‌گیرد. فضای دانشگاه مفهومی ادراکی، شناختی، ارتباطی، هنجاری و اجتماعی است که بر شیوه زندگی، عملکردها و تجربیات ذی‌نفعان درونی و بیرونی آن دانشگاه مبتنا دارد. یکی از موضوعات اساسی در تحول و دگرگونی اجتماعی، اختلاف و تضاد میان گروه‌های پیر و جوان بر سر فرهنگ‌ها و هنجارها است. این فرهنگ‌ها و هنجارها محصول دوره‌های مختلف و شرایط ناهمگون هستند و در مواجهه با موقعیت‌های جدید، ناکافی و نارسا می‌شوند و در برخی موارد، ناسازگار هستند. بر اساس نظر هاروی دو فضای تحت سلطه و فضاهای اختصاصی در آکادمی وجود دارند که اولی را می‌توان فضاهای امید نامید و در توصیف اهمیت آن باید گفت که موجب تحولات علمی و فرهنگی در آکادمی یک جامعه می‌شود. برای توضیح ویژگی‌های نسلی دانشگاهیان باید بر مختصات فرهنگ و باورهای ارزشی دانشگاهیان در دوره‌ها مختلف تمرکز کرد. فرهنگ دانشگاهی، فرهنگی بینابینی است و از یک سو در فرهنگ ملی و از سوی دیگر در فرهنگ جهانی پای دارد. در این سخنرانی، ویژگی‌های چهار نسل اعضای هیأت علمی ایران از سال ۱۳۱۳ تا کنون برشمرده می‌شوند. درباره نسل جدید هیئت علمی می‌توان گفت که

---

^۱ Z.ojagh@ihca.ac.ir

علی‌رغم دشواری‌های مادی و عدم دسترسی به پایگاه‌های داده‌ای باارزش و گران علمی، نسل نوین هیئت‌علمی، با استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی و دسترسی محدود به مقالات علمی تلاش می‌کند تا وضعیت بینابینی خود را حفظ کند. این کار درعین‌حال، روشی برای حفظ ماهیت و کارایی نهاد علم نیز هست.

سیاست‌گذاری‌های مبتنی بر اولویت‌دهی به برخی علوم و به حاشیه رانده‌شدن سایر علوم در نتیجه عدم حمایت از آنها موجب گسترش فرهنگ رانت و محدودشدن فرصت جذب اعضاء هیئت‌علمی شده و موجب افت کیفیت علمی در نسل جدید هیئت‌علمی شده‌اند. باین‌حال، توجه گروه‌های دیگر این نسل به دانش بومی و فعالیت‌های میان‌رشته‌ای در این نسل از هیأت‌علمی در ایران، زمینه‌ساز ایجاد پارادایم‌های نوینی در حوزه تولید دانش علمی است. در پایان، راهکارهایی برای احیای فرهنگ دانشگاهی ارائه می‌شود که مبتنی بر گسترش ارتباطات برابر و تعاملی نسل‌ها و گروه‌های درون حوزه علم و ارتباط حوزه علم با جامعه است.

کلیدواژگان: فضای دانشگاه، چهار نسل هیأت‌علمی، نهاد علم، فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی، ایران

همگرایی صنعت و تخیل در متاورس

منیژه اخوان^۱

پژوهشگر مرکز پژوهشی سیاست‌های فضای مجازی دانشگاه تهران

زپتو در سال ۲۰۱۸ ابتدا به‌عنوان یک شبکه اجتماعی ساخته شد و بعد به بازی سه‌بعدی و در ۲۰۲۱ به متاورس تبدیل شد. زپتو فضای آواتاری با جهان‌های مختلف است. دختران نوجوان کاربران اصلی آن هستند. بازار بزرگ مصرف‌مد جهانی است و اغلب کره‌ای‌ها از آن بی‌خبرند. اغلب کاربرانش دختر هستند، ۸۰ درصد کاربران آن نوجوان هستند و اقلام مجازی مد مربوط به اکثر برندهای دنیا را دارد. جهان‌های بازی لایو، ساختنی و ایونت دارد؛ مثلاً در کنسرت‌ها شرکت می‌کنند. در پژوهش درباره عوامل زمینه‌ای کاربران متوجه شدیم که کودکان باسواد ابتدایی در این فضا حضور دارند. این گروه را «بینی‌ها» یعنی بین کودکان و نوجوانان (۷ تا ۱۳ ساله) می‌نامند که همچون بازار مصرف به برندها فروخته می‌شوند. یعنی هدف کاملاً تجاری در پشت آن وجود دارد. درحالی‌که این گروه باید هنجارها، هم‌نوایی با جامعه و سواد پوشاک را بیاموزند. همچنین در عوامل زمینه‌ای مربوط به پلتفرم، متوجه شدیم که هوش مصنوعی طبق رفتار کاربر در اتاق‌های مختلف فانتزی واکنش نشان می‌دهد و تجربه را جذاب می‌کند. در اینجا کودک در جهان فانتزی هویت و خود ایده‌آل و رؤیایی خود را می‌سازد که موقتی است. طبق نظریه همخوانی خود ما در طول زندگی در تلاشیم که

---

^۱ m-akhavan@ut.ac.ir

خود واقعی و ایده‌آلمان را به هم نزدیک کنیم و در اینجا کودک، خود ایده‌آلی برای خویش می‌سازد درحالی‌که در جهان واقعی هنوز امکان نمایش چنین خودی را ندارد و این به آسیب‌هایی منجر می‌شود. پس هویت‌یابی با یک هویت دیجیتال ساختگی صورت می‌گیرد.

یکی از مسئولان ارشد زیتو در مصاحبه‌ای توضیح داده که می‌خواهند مصرف‌کننده وفادار تولید کنند. پول درآوردن با بازی و خریدن مدها موجب وفاداری می‌شود. در بازی بچه‌هایی که به مراحل بالاتری می‌رسند، می‌توانند پول بیشتری به دست آورند و اقلام بیشتری داشته باشند؛ یعنی تجربه کسب کرده و محصولی را می‌خرد که این فرد خفن یا باحال نامیده می‌شود. یعنی بلد است مراحل بازی را طی کند و جایگاه کسب می‌کند. این افراد با پوشش لباسی خاص، منبع تقلید مد برای سایرین می‌شوند. طی مصاحبه‌ای که برای پژوهش خود با کودکان داشتم خیلی از کودکان دوست داشتند بتوانند لباسی بخرند و به این جایگاه دست پیدا کنند. یعنی در این فضا، جایگاه اجتماعی از طریق مصرف به دست می‌آید. در اینجا چون می‌تواند کالایی را خرید کند، همین که بتواند پول بدهد، الماس بخرد و بعد محصول مدی را بخرد خود را به جایگاه کسی رسانده که با طی مراحل بازی می‌تواند به آنجا برسد و پیش‌گام شود. پس دستیابی به جایگاه، خریدنی شده است؛ اما در پاسخ به این پرسش که پس با این شرایط چه باید کرد، می‌توان گفت که با استفاده از منابعی که داریم تعریف کودکی را احیا کنیم. کودک در فرایند یادگیری است و باید مشخص سازیم که توانایی و حق انتخابش بر چه اساسی باید باشد. اکنون پلتفرم منبع هنجار شده

است. منابع هویت‌ساز، عوامل هم‌نوایی، و منابع هنجارهای اجتماعی هم باید احیا شوند. قوانین بازی داریم؛ ولی آیا قوانین پاسخگو و بروز هستند؟ که مثلاً کلاه سر کودکی که کالای مجازی می‌خرد، نرود. مسئول حفاظت از اطلاعات کودک کیست؟ اخیراً در فرانسه، قانونی تصویب شد که عضویت کودکان زیر ۱۴ سال در هر شبکه اجتماعی باید با اجازه والدین باشد و پلتفرم‌ها درباره استانداردهای زیبایی دست‌نیافتنی رصد می‌شوند و باید پاسخگو باشند. مسئله بعدی هم این که کودکان نیاز دارند به ارتباط داشتن با دیگران. طی این پژوهش نیز یکی از کودکان ۷-۸ ساله به من می‌گفت پس از رفتن به مدرسه برون‌گرا شده است. البته این کلمات درون‌گرا و برون‌گرا را از یک آهنگ بی‌تی اس یاد گرفته بود که بر اساس نظریه‌های یونگ یک تست روان‌شناسی در متاورس گذاشته و کودکان احساس می‌کنند که می‌توانند دیگران را بشناسند. این شرایط نشان می‌دهد که پژوهش درباره سواد پوشاک، جایگاه و نقش طراحان مد مجازی ایرانی اسلامی ضروری است.

کلیدواژگان: زیپتو، متاورس، بینی‌ها، خود ایده‌آل، سواد پوشاک

سیاست‌گذاری فضای مجازی برای کودک و نوجوان:

مورد مطالعه حریم خصوصی

مرضیه ادهم^۱

دانشجوی دکتری دانشگاه علامه طباطبائی

در عصر دیجیتال، کودکان و نوجوانان از سنین پایین‌تر به اینترنت دسترسی دارند و این امر فرصت‌های زیادی را برای یادگیری، رشد و ارتباط فراهم می‌کند؛ اما همچنین خطرات احتمالی از جمله سوءاستفاده، آزار و اذیت و آسیب به حریم خصوصی را به همراه دارد. حریم خصوصی برخلاف به حق کودکان و نوجوانان برای کنترل اطلاعات شخصی خود در فضای برخط اشاره دارد. این شامل حق انتخاب اینکه چه اطلاعاتی را به اشتراک بگذارند، با چه کسانی و در چه شرایطی است. حریم خصوصی برخلاف کودکان به دلایلی همچون اصل حقوق بشر، حفظ امنیت و رفاه، ترویج رشد و توسعه مهم است.

سیاست‌گذاران در سراسر جهان رویکردهای مختلفی را برای محافظت از حریم خصوصی آنلاین کودکان و نوجوانان اتخاذ کرده‌اند. این رویکردهای مختلف در همه ساخت‌های سیاست‌گذاری فضای مجازی وجود دارند، گاهی چنان سخت‌گیرانه و نظارتی می‌شود که اصل آزادی دسترسی به اطلاعات فراموش می‌شود و گاهی به نظر می‌رسد هیچ حمایت حقوقی در فضای مجازی وجود ندارد.

---

¹ adhammarzi@amail.com

چارچوب‌های نظارتی، ابتکارات آموزشی و راه‌حل‌های فناوری در این رویکردها موردتوجه هستند.

باتوجه به راهکارهایی که در کشورهای دیگر برای تأمین حریم خصوصی کودکان در فضای مجازی در پیش گرفته شده است، می‌توان گفت که سیاست‌های مؤثر اینترنتی در رابطه با حریم خصوصی کودکان و نوجوانان نیازمند رویکردی جامع است که آسیب‌پذیری‌های منحصربه‌فرد، مسئولیت‌های اجتماعی، پیشرفت‌های تکنولوژیکی و ملاحظات اخلاقی آنها را در بر می‌گیرد و در نهایت تلاش می‌کند تا یک محیط آنلاین امن و توانمند برای شهروندان دیجیتال فردا ایجاد کند.

کلیدواژگان: سیاست‌گذاری فضای مجازی، شهروندی دیجیتال، حریم خصوصی
برخط، رویکرد جامع

چالش‌های سیاست‌گذاری اینترنت امن برای کودکان

معصومه تقی‌زادگان^۱

عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

اینترنت و فضای مجازی از یک سو فرصت‌های بی‌نظیر که نسل پیش تجربه‌ای از آن ندارند را در اختیار کودکان قرار می‌دهد و از سوی دیگر زمینه‌ساز مخاطرات و دل‌نگرانی‌های فراوانی درباره تجربه کودکی آنها می‌شود. آنچه والدین فارغ از قید مکان و زمان برای فرزندان خود می‌طلبند و اصولاً آنچه تمام مرتبطان به حوزه کودک در سراسر جهان به‌طور کلی برای کودکان در پی آن هستند، فضای امن است و وقتی وارد بحث فضای مجازی می‌شویم این تبدیل می‌شود به اینترنت امن.

باتوجه به زمینه تاریخی طرح مفهوم «اینترنت امن» می‌توان گفت که هدف اصلی در رویکرد اینترنت امن، رسیدن به همه‌گیری استفاده ایمن، مسئولانه و مثبت از فناوری‌های دیجیتال برای کودکان و نوجوانان است. اجرای این ایده در عرصه سیاست‌گذاری با سه چالش روبه‌رو است. یکی از چالش‌ها این است که سیاست‌گذاران و فعالان این عرصه دو مفهوم خطر و آسیب را معادل در نظر بگیرند که شواهد فراوانی در گفتگوها و اظهارنظرهای ارائه شده قابل مشاهده است، درحالی که خطر همیشه وجود دارد؛ اما رویارویی با خطر الزاماً منجر به آسیب نمی‌شود و حتی می‌تواند تأثیرات مثبتی همچون افزایش تاب‌آوری

---

^۱ M.Taghizadegan@ihcs.ac.ir

کودکان را در پی داشته باشد؛ لذا مهم است که سیاست‌گذاران در تله یکی دانستن این دو گرفتار نشوند.

به حریم خصوصی در مقابل دغدغه حمایت از کودکان در برابر جنبه‌های منفی فضای مجازی، یکی دیگر از چالش‌های سیاست‌گذاری این حوزه است. چالشی که در هنگام تنظیم قوانین دسترسی به محتواها یا هنگام استفاده از نرم‌افزارهای نظارت بر استفاده از کودک باید موردتوجه قرار گیرد، خصوصاً باتوجه به اینکه هنگامی که از کودک صحبت می‌کنیم یک بازه زمانی ۱۸ ساله در نظر است و حوزه حریم خصوصی برای رده‌بندی‌های این ۱۸ سال متفاوت است.

چالش اصلی سیاست‌گذاری در این عرصه، چالش حقوق در مقابل محدودیت است. سیاست‌گذار ممکن است در هنگام تلاش برای کاهش مواجهه با خطر هم‌زمان فرصت‌های برخط کودکان را کاهش دهد و به بیان بهتر، زیست آنالاین کودک را به خطر بیندازد. کودک حقوقی از جمله آزادی بیان، آزادی دسترسی به اطلاعات و حق شنیده‌شدن دارد و از سوی دیگر سیاست‌گذار که به مفهوم مجموعه دولت، صنایع مرتبط، والدین، نظام آموزش و سازمان‌های مردم‌نهاد هستند در پی ایجاد فضایی امن برای کودکان هستند، این هدف نباید حقوق برخط کودک را زایل کند و این بزرگ‌ترین چالش در عرصه سیاست‌گذاری فضای مجازی برای کودکان است. براینده این چالش‌ها، رسیدن به نقطه تعادل را سخت و مبهم کرده‌اند.

کلیدواژگان: اینترنت امن، سیاست‌گذاری، زیست برخط کودک، چالش‌های سیاست‌گذاری

روابط علم و جامعه و مشارکت جوانان با تأکید بر شهروندی علم

غلامرضا ذاکر صالحی^۱

عضو هیأت علمی مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی

با تأکید بر جایگاه علم و فناوری و جامعه، مفهوم‌پردازی مجدد در این حوزه باتوجه‌به بافتار جامعه ایرانی ضروری است. دیدگاه‌های مختلف در خصوص شهروندی علم در بافتار جهانی وجود دارد. اما نقطه‌ضعف این دیدگاه‌ها، عدم تمایز و تفکیک میان «شهروندی و علم» و «شهروندی علم» است. سطوح شهروندی علم عبارت از مشارکت فعالیتی، مشارکت زمینه‌ای و مشارکت بینشی در مسیر شکل‌دهی به فعالیت‌های جوانان است و در این راستا وجود دستور کار در مقایسه با سند بالادستی ضروری است. در ادامه به فقدان رسانه برای جوانان در کشورمان پرداخته می‌شود و بر اهمیت مصالحه نسلی میان قشرهای متفاوت جامعه تأکید خواهد شد. این سخنرانی با تبیین آسیب‌های محافظه‌کاری‌های آکادمیک بر ضرورت تعامل میان پژوهشگران و سیاست‌گذاران به‌منظور تهیه گزارش‌های سیاست‌گذاری و توصیه‌های راهبردی تأکید می‌شود.

کلیدواژگان: علم و جامعه، شهروندی علم، جوانان، مشارکت، ایران

---

^۱ rsalehi514@gmail.com

نسل زد در مقام مولد و مخاطب خشونت زبانی: نوع و گستره

آتوسا رستم‌بیک^۱

عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

در حوزه زبان‌شناسی اجتماعی به متغیرهای اجتماعی مثل سن و جنس توجه می‌شود که از نیمه قرن ۲۰ مورد توجه زبان‌شناسان قرار گرفته است. در این سخنرانی پس از توضیح و ارائه تعاریف مربوط به انواع نسل‌ها، نوعی رده‌شناسی از خشونت ارائه می‌شود که شامل آشکار، پنهان، فردی یا سازمانی است. خشونت آشکار در لحن یا با استفاده از واژه‌هایی مثل دشنام آشکار است، و با زبان بدن هم قابل دیدن است. خشونت پنهان از ناسزا استفاده نمی‌کند بلکه از هنر، تصویر، تبلیغات و غیره استفاده می‌کند؛ با توجه نکردن، فرد را طرد می‌کند. مثلاً بخش خبری رسانه‌ها درباره خشونت زنان واجد چنین خشونت‌هایی است. این نوع خشونت، ابزار خشونت‌های سازمانی است. در ضرب‌المثل‌ها یا اشعار شاعران می‌توان نمونه‌هایی از خشونت‌های پنهان را دید. در تعریف دیگری، خشونت‌هایی که بر زبان اعمال می‌شود هم خشونت زبانی است مثلاً عدم اجازه استفاده از زبان محلی یا مورد تمسخر قرار گرفتن سخن‌وران این زبان‌ها. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که نسل زد در سراسر دنیا ویژگی‌های مشترکی دارند. یعنی در محیط‌های رسمی و غیر رسمی در سطح جهانی برخط با هم ارتباط دارند. بیشتر مصرف‌کننده اند. بیشتر برای سرگرمی از رسانه استفاده می‌کنند. انیمه دیدن هم رفتار رایج این

---

^۱ A.Rostambeik@ihcs.ac.ir

نسل است و کمتر برای کسب خبر از رسانه استفاده می‌کنند. بیشتر از سایر نسل‌ها از دشنام استفاده می‌کنند. به طور متوسط در آمریکا مردان روزانه ۲۴ بار و زنان ۱۸ بار از دشنام استفاده می‌کنند. فحش بخشی از زندگی روزمره این نسل شده است. ناراحتی‌ها و سرخوردگی‌هایشان را با فحش ابراز می‌کنند. در واقع باید گفت که فحش معنای دیگری برای آنها دارد. نسل زد به ترتیب از این رسانه‌ها استفاده بیشتر تا کمتر می‌کند: یوتیوب، اینستاگرام، تیک‌تاک، اسنپ. نسل زد بیشتر از ۴ ساعت از گوشی هوشمند استفاده می‌کند و از گوشی هوشمند هم بیش از سایر رسانه‌ها استفاده می‌کند. همچنین بیشترین استفاده‌اش از این رسانه برای ارتباط با دوستان است.

به‌عنوان نتیجه‌گیری می‌توان گفت که در فضای مجازی، انواع رسانه و انواع خشونت در تعاملات این نسل دیده می‌شود. برای این نسل تعریف دشنام متفاوت از سایر نسل‌هاست. این افراد در سطح جهانی، فحش می‌شنوند و تابو بودن کلمات برای آنها با نسل‌های قبل فرق دارد.

کلیدواژه‌گان: خشونت زبانی، رده‌شناسی خشونت، خشونت آشکار، خشونت پنهان،

نسل زد

ارتباطات بین نسل‌ها در رسانه اجتماعی توئیتر

محمد رهبری^۱

دانش‌آموخته دانشگاه علامه طباطبایی

صحبت از شکاف نسلی مبتنی بر داده‌ها و تجارب نسلی صورت می‌گیرد. باوجوداینکه شبکه‌های اجتماعی بر خلیات و ویژگی‌های باوری فرهنگ افراد اثر می‌گذارند؛ ولی پژوهشگران نسل‌های قبل معتقدند این رسانه‌ها فقط ویژگی بازتابی و انعکاسی دارند. متولدین دهه‌های ۱۳۷۰ و ۱۳۸۰ تفاوت‌های چشمگیری با متولدین دهه ۱۳۵۰ و قبل دارند. از ویژگی‌های آنها عبور از فراروایت‌ها و ایدئولوژی هاست. این نسل، خرده روایت‌ها را می‌پذیرد و ضمن این که خودش متکثر است، تکثر را هم به رسمیت می‌شناسد. اینها دین شخصی سازی شده دارند چون از یک ایده کلی پیروی نمی‌کنند. نسل جدید خیلی از باورهایش را شخصی‌سازی می‌کند و آنهایی را انتخاب می‌کند که با منافع و ارزش‌هایش متناسب‌تر است.

این نسل دنبال قدرت نیست؛ بلکه دنبال زندگی کردن است؛ لذا کنش سیاسی او برای به‌قدرت‌رسیدن نیست؛ بلکه برای داشتن زندگی راحت است. منشأ اغلب این تفاوت‌ها، اثرپذیری از شبکه‌های اجتماعی است که اکنون به یکی از منابع جامعه‌پذیری این نسل تبدیل شده است.

---

^۱ mh.rahbari90@gmail.com

در این نشست، درباره ارتباط نسل‌ها در فضای توئیتر و مصرف رسانه‌ای این نسل و تفاوتش با نسل‌های قبل به ارائه گزارشی از یک پژوهش پرداخته می‌شود. تمرکز این پژوهش بر افراد ۲۶-۱۱ ساله بوده است. تفریح و وقت‌گذرانی دلیل اصلی حضور در شبکه‌های اجتماعی این نسل است، درحالی که ۶۱٪ نسل ایکس می‌گویند که برای برقراری ارتباط با خانواده، از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند و تفریح عامل دوم مصرف این شبکه‌ها برای نسل ایکس است.

با استناد به گزارش ۲۰۲۳ مؤسسه آکسفورد در باره مصرف رسانه‌ای که مبتنی بر نظرسنجی که در ۵۶ کشور دنیا بوده (که ایران جزء شان نیست اما در ایران هم این داده‌ها صادقند) می‌توان گفت که افراد ۲۴-۱۸ سال کاهش در مصرف فیس‌بوک، و افزایش در مصرف تیک‌تاک، تلگرام و اینستاگرام و تغییر کم در میزان مصرف توئیتر داشته‌اند. بنا به گفته او در یک دهه اخیر مصرف تیک‌تاک و اینستاگرام خیلی افزایش داشته است.

نتایج این نظرسنجی نشان می‌دهند که در ۶۱٪ افراد جوان انگلستان و ۳۶٪ از جوانان در آلمان از رسانه‌های جریان اصلی استفاده می‌کنند. و منبع خبر آنها رسانه‌های اجتماعی است. نسل‌های جدید برای این که در جریان اخبار قرار بگیرند کمتر تمایل به خواندن و بیشتر تمایل به دیدن و شنیدن دارد. تعداد ۱۹٪ این نسل تمایل به شنیدن برای کسب خبر دارند ولی افراد بالای ۳۵ سال، ۴ تا ۵ درصد در این گروه هستند.

نسل جدید از طریق پادکست‌های هفتگی کسب خبر می‌کند و نسل قبل اصلاً به پادکست‌ها بی‌توجه است. برای نسل زد، یوتیوب یک رسانه اجتماعی اصلی

است و بعد اینستاگرام و توئیتر منبع خبر اصلی این افراد هستند. نسل زد، در توئیتر ۲۱٪ و بیش از نسل قبل تولید ویدئو می‌کند و از گیفت استفاده می‌کند. برای نسل جدید کلمه مهم نیست بلکه تصویر اهمیت دارد. تعداد ۵۶٪ از جوانان جهان ۱۸-۲۴ سال پادکست گوش می‌دهند و به نظر می‌رسد که در ایران هم آمار باید نزدیک باشد. باید تأکید کرد که این ترند جدیدی است و مردان و افراد با تحصیلات بیشتر و ثروت زیادتر، پادکست بیشتری هم می‌شنوند.

با تمرکز بر توئیتر می‌توان گفت که در سال ۲۰۲۱ نیمی یا ۵۰٪ از توئیتهای توسط این سن انجام شده است. اما چرا نسل زد به توئیتر می‌آید؟ برای آگاه شدن از اتفاقات در حال وقوع درباره گروه مورد علاقه یا دوستان. یا فرهنگ و سیاست و... حضور در توئیتر برایشان سوژه‌ای برای فعالیت مدنی نیست بلکه برای شوخی و رشد و یادگیری است. در توضیح ویژگی‌های نسل زد باید گفت که این نسل تغییر خواه هم هست و منتظر حل مشکلات نیست. خواهان تغییر فوری است و نمادها و ارزش‌های نسل پیش را تغییر داده یا نمی‌پذیرد. تعداد ۷۷٪ کاربران توئیتر، سلبریتی‌ها را از میان خود انتخاب می‌کنند و خیلی از اینها تفاوت بارزی با دیگران ندارند. این نسل شوخی‌های خاص خود را دارند. با اصطلاح «اگر می‌دانی، می‌دانی» شوخی منحصر به فرد دارند و فقط نسل خودشان متوجه شوخی و خنده‌داری موضوع می‌شوند.

البته درباره ایران پژوهش‌های مستقل کمی وجود دارد. در خرداد ۱۴۰۱ آمار نشان می‌دهد که در قیاس با افراد بالای ۵۰ سال، اختلاف زیادی بین نسل زد ایرانی هست. حدود ۸٪ این افراد از توئیتر استفاده می‌کنند؛ در حالی که به طور

میانگین ۳٪ مردم در توییتر هستند. در مطالعات انجام شده روی توییتر، اولین بروز نسل زد در توییتر ۷۰ تا ۸۰ درصد با کی پاپ بوده است. در آن دوره ترند شدن #EXO پدیده جالبی بود. تعداد ریتوئیت های غیرنرمال زیاد بود که نوعی از رفتار هماهنگ را نشان می داد. من کی پاپ را نمود نسل زد در توییتر می دانم و تا امروز رفتار این گروه ها را دنبال کرده و متوجه شده ام که این گروه در رویدادهای سیاسی هم گروه های خاص خود را دارند و معمولاً گروه آن ها منفک و بدون یال هستند.

در نهایت باید گفت که زیر ۱۰٪ توئیت های این نسل حاوی سخنان رکیک است. نگاه انتقادی به نوع کنشگری نسل های قبل دارند. غالب توئیت های شان سرگرمی است و رویکرد یادگیرنده هم نسبت به گذشته دارند. نسل زد به رغم رادیکالیسم که در فرم و محتوا دارند، از منظر فرهنگی خیلی روادار هستند؛ اما رواداری سیاسی کمتری دارند.

کلیدواژگان: نسل زد، توییتر، مصرف رسانه ای، پادکست، رواداری

شکاف بین نسلی در زیست جهان دیجیتال

منصور ساعی^۱

عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

مطالعات نسلی در ایران تا قبل از دهه ۱۳۶۰ وجود نداشته است البته کارهای دکتر تهرانیان و دکتر اسدی مرتبط بوده ولی عیناً به موضوع نپرداخته بودند. اوج مطالعات نسلی در دوره اصلاحات و در گروه مناسبات نسلی و جوانان جهاد دانشگاهی انجام شد. تحولات در نظام ارزش هم پیونددهنده و هم شکاف آفرین هستند. این تحولات زمانی شکاف آفرین هستند که تحولات سیاسی، فرهنگی و اجتماعی به سرعت رخ دهند و در این شرایط تحولات نظام ارزشی به شکاف نسلی منجر می شود. با توجه به تحولات سریع رخ داده در ایران، شکاف نسلی هم اتفاق افتاده و شاهد تحول در نظام ارزشی نسل ها هم هستیم. با مرور نظریه های مارگارت مید و مان هایم می توان گفت که مواجهه با مصرف فناوری های نوین، موجب ظهور نسل های جدید می شود. باز جامعه پذیری نیاز ضروری برای کنار آمدن نسل های قدیم با تحولات ارزشی نسل های جدید است.

در غرب پس از جنگ جهانی دوم دسته بندی نسل ها عبارت است از نسل جنگ، نسل خاموش یا سازگار، نسل بی بی بومبرز یا آرمان گرا، نسل ایکس، نسل وای، نسل زد، نسل آلفا و نسل سی. تحولات مختلفی که در ایران رخ داده از وقوع

---

¹M.Saei@ihcs.ac.ir

انقلاب اسلامی در سال ۵۷ تا توسعه شهرنشینی، تا جوانی جمعیت و ظهور و توسعه اینترنت، ایران را مستعد تولید و توسعه فاصله و شکاف‌های اجتماعی نسلی کرده است. اما در مطالعات نسلی رویکرد ارتباطی ضعیف است و توجه چندانی به نقش رسانه‌ها و روابط انسانی در وقوع شکاف نسلی نمی‌شود. درحالی‌که مطالعات انجام شده توسط اینجانب نشان می‌دهد که اختلال ارتباطی موجب شکاف نسل‌ها شده است. یعنی دو نسل امکان ارتباط و گفتگو ندارند.

در توضیح اینکه چرا نسل جدید، نسل قبل را نمی‌پذیرد، بر اساس پژوهش‌های خویش به دلایل زیر اشاره می‌کنم: ۱- ارزش‌های ثابت جای خود را به ارزش‌های مدام عوض شونده (جایگشتی فرهنگی) داده ۲- اصولگرایی و غایت‌گرایی به لذت‌گرایی و منفعت‌گرایی تبدیل شده ۳- تنوع کم منابع دریافت اطلاعات جای خود را به فضای متکثر منابع دریافت اطلاعات داده ۴- ابراز هویت با پارادایم‌های خشونت طلب با ابزار هویت غیر خشونت طلبانه جایگزین شده است. در پایان باید به زیست‌جهان متمایز نسل‌ها نیز اشاره کرد که نسل جدید ناشی از تحولات فناورانه به تکینگی رسیده است. این نسل به دلیل چند منبعی بودن و تجربه چند صدایی، خلاق‌تر هم شده و عاملیت انسانی دارد. لذا کهن‌الگوهای آموزش و سیاست‌گذاری برای این نسل مفید نیست. نسل جدید هویت خود را با رابطه تعریف می‌کند زیرا شبکه و اتصال و دوستی مبنای رفتاری اوست.

کلیدواژگان: مطالعات نسلی، تحول در نظام ارزشی، جایگشتی فرهنگی، باز جامعه‌پذیری

سواد سلامت در مواجهه با اخبار و شایعات مربوط به نوجوانان

آزاده سالمی^۱

پژوهشگر سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران

مقابله با خطاهای شناختی از شیوه‌های ارتقای سواد سلامت به‌ویژه از منظر انتقادی و ارتباطی است. زیرا مطابق تعریف سازمان جهانی بهداشت، «سواد سلامت دربرگیرنده مهارت‌های شناختی و اجتماعی تعیین‌کننده انگیزه و توانایی افراد در دسترسی، درک و استفاده از اطلاعات است در جهت حفظ و ارتقای سلامت خوب» و این طرز تلقی از سواد سلامت، عوامل اجتماعی، سیاسی و زیست‌محیطی تعیین‌کننده سلامت را موردتوجه قرار می‌دهد. باتوجه‌به مفهوم «فرا واقعیت رسانه‌ای شده»، گاه با وضعیت‌هایی مواجه هستیم که فنون و توصیه‌های متعارف سواد انتقادی، برای توانمندسازی نوجوانان و خانواده‌های آنان در مواجهه با اخبار و شایعات حوزه سلامت کافی نیست و نیاز به آمادگی‌های شناختی بیشتر و نگاه میان‌رشته‌ای به این موضوع وجود دارد.

با دقت در دو نمونه از موضوعات مرتبط با سلامت نوجوانان یعنی گسترش انفجاری بازی موبایلی «پوکمون‌گو» در سال ۱۳۹۵ و مسمومیت یا بدحالی دانش‌آموزان دختر در سال می‌توان گفت که واکنش رسانه‌ها، مسئولان و متخصصانی که مرجع دریافت اطلاعات رسمی و موثق هستند، گاه با شدت مسئله تناسب نداشته، بسیار آنی و شدید؛ یا برعکس، با نادیده‌انگاری و تأخیر

---

^۱ azadehsalemi@gmail.com

همراه است. همچنین عواملی همچون تفکیک نشدن خبر از تحلیل؛ و نوع انتخاب واژگان در خبر، گزارش یا مصاحبه‌های منابع رسانه‌ای که مخاطبان آنها را موثق تلقی می‌کنند، گاه به شایعات و اخبار گمراه‌کننده که ممکن است به اینفودمی منجر شود، دامن می‌زنند. به‌علاوه، حساسیت موضوعات معطوف به سلامت نوجوانان، ترس و واکنش‌های بیشتری را برمی‌انگیزد. امری که مطابق مدل ارتباطات سلامت «پردازش موازی بسط‌یافته EPPM»، احتمال دارد افراد هراسان را به واکنش‌های دفاعی از نوع «کنترل ترس» (نادیده‌گرفتن موضوع)؛ یا «پذیرش پیام» (مثل باور به مسموم شدن) یا «کنترل خطر» (مانند نرفتن به مدرسه) سوق دهد.

«شناخت اجتماعی» که قائل به الگوی «محرک - پاسخ فرایند شناختی» است و علاوه بر ویژگی‌های فردی، تعامل‌های فرد با دیگران و همچنین عوامل محیطی و اجتماعی را بر ادراک یا برداشت اشخاص از موضوعات مؤثر می‌داند، برای تحلیل واکنش‌ها درمورد دو مثال پیش‌گفته و تقویت سواد انتقادی راهگشاست؛ زیرا نوجوانان در محیط اجتماع، در تعامل با همتایان، معلمان، خانواده، کاربران رسانه‌های اجتماعی و همچنین در معرض رسانه‌های گوناگون قرار دارند.

نمونه‌هایی از خطاهای شناختی در عرصه توجه و ادراک (اتکا بر دانش و انتظارات درونی نسبت به جهان اطراف برای تکمیل و معنادگی به اطلاعات مبهم و ناپیوسته محیطی، کم‌توجهی به شواهد علمی)؛ حافظه اجتماعی (استناد به رویدادهای پیشین و تعمیم‌دادن آن به موضوعات جدید)؛ قضاوت اجتماعی (نقش

وضعیت عاطفی و هیجانی افراد و دوقطبی‌های «ما» و «دیگری» در توجه به استدلال منطقی یا قضاوت شهودی؛ طبقه‌بندی اجتماعی (فرایندهای کلیشه‌سازی و ساده‌سازی بیش از حد امور؛ و تئوری‌های توطئه)؛ و فرضیه‌سازی از روابط علی (در مقایسه با روابط همبستگی) هستند که برداشت‌های شتاب‌زده و بدون توجه به شواهد علمی را در دو مصداق ذکر شده، موجب شده و نگرانی‌ها و واکنش‌های آنی را نه تنها در بین نوجوانان، بلکه در نزد والدین و افکار عمومی در پی داشته است. پیشنهادهایی که برای بهبود سواد سلامت اشخاص در مواجهه با شایعات و اخبار می‌توان داشت عبارت‌اند از: بهبود سواد انتقادی، به‌ویژه برای پیشگیری از تشدید موقعیت‌های عاطفی و بحرانی که موجب واکنش‌های هیجانی و شهودی و کم‌توجهی به استدلال منطقی و شواهد علمی می‌شوند؛ پاسخگویی بموقع به نگرانی‌ها و کاهش عدم قطعیت‌ها؛ تقویت فضای گفت‌وگو در جامعه و کاهش احساس بی‌قدرتی (خودکارآمدی پایین) در نزد گروه‌های مختلف جامعه؛ و همچنین لزوم اهتمام به قرارگیری در معرض دیدگاه‌های گوناگون.

کلیدواژگان: ارتباطات سلامت، سواد سلامت، خطاهای شناختی، فراواقعیت

رسانه‌ای شده

دلالت‌های ایرانی هرمنوتیک نسلی

مالک شجاعی جشقانی^۱

عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

در این سخنرانی به اهمیت جایگاه گفتگوی میان نسلی از منظر فهم فلسفی پرداخته می‌شود و به سخنان سقراط و بزرگان این حوزه، ژانر گفت‌وگو در سنت مسیحی و اسلامی و فلسفه جدید و معاصر اشاره خواهد شد. پس از ذکر اهمیت پرداختن به هرمنوتیک نسلی و رویکرد هرمنوتیکی در این مباحث، خوانش هرمنوتیک (بسط گفتمان سقراطی) معرفی می‌شود که نوع جدیدی از خوانش است که سنت عقلی را جایگزین سنت نقلی می‌کند. تاکنون به نسل‌ها به مثابه ابژه مطالعات نسلی پرداخته شده است در حالی که می‌توان از نسل به مثابه سوژه معرفت صحبت کرد. در خصوص نسل‌ها و در نظر گرفتن آنها به عنوان سوژه معرفت باید گفت که تجارب زیسته نسلی، خودش عامل یک شناخت جدید است و دنبال کردن تجربه زیسته در پس پشت مفاهیم اهمیت دارند و علم همین مفهومی کردن تجربه زیسته نسل‌ها است. نتایج پژوهشی که با استفاده از این رویکرد به حوزه الهیات تمرکز کرده است، نشان می‌دهند که می‌توان در اندیشه فلسفی الهیاتی، پنج رویکرد را نسبت به هرمنوتیک شناسایی کرد که عبارت‌اند از: هرمنوتیک سنتی که نصر نماینده برجسته آن است؛ هرمنوتیک ایدئولوژیک که شریعتی نماینده آن محسوب می‌شود. هرمنوتیک تئولوژیک - ایستمولوژیک

---

¹ malekmind@yahoo.com

که شهید مطهری مشخصاً با کتاب ده گفتارش و دکتر سروش با کتاب قبض و بسط نماینده آن هستند. چهارمین هرمنوتیک، هرمنوتیک بحران است که دکتر داوری با کتاب ما و راه دشوار تجدد را می‌توان نماینده آن دانست؛ و بالاخره هرمنوتیک پست‌مدرن که داریوش شایگان و کتاب افسون زدگی جدید به‌عنوان پنجمین گونه منظر هرمنوتیکی در حوزه الهیات معرفی می‌شوند.

کلیدواژگان: هرمنوتیک نسلی، سوژه، ابژه، مفهومی کردن تجربه زیسته نسل‌ها، الهیات، رویکرد نسلی نسبت به هرمنوتیک

ساختاریابی زبان در خشونت

حسین صافی^۱

عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

خشونت کلامی، خشونتی است که در رفتار کلامی نمایان است و شنیدنش آزاردهنده است. در این سخنرانی پس از توضیح دو کارکرد هویت‌دهی و ارجاع‌دهی زبان به توضیح ساختار دلالت پرداخته و توضیح داده می‌شود که ساختار ابتدایی دلالت چهار تقابل را در برمی‌گیرد که عبارت‌اند از:

الف) خودخواهی لذت‌جویانه؛ ب) از خودبیگانگی آرمان‌خواهانه؛ ج) در خودماندگی کلبی‌مسلکانه؛ د) از خودگذشتگی عاشقانه.

اگر اینها را چهار ضلع یک مربع در نظر بگیریم، در مرکز مربع نیروها همدیگر را خنثی می‌کنند و تکاپو داریم و هر چه به گوشه‌ها نزدیک می‌شویم به تنازع می‌رسیم، به خشونت می‌رسیم. افراد بر اساس راهبرد خود به یک گوشه نزدیک می‌شود. در شرایط نزاع، افراد دیگران را بر اساس همین مواضع قضاوت می‌کنند یا رفتاری برای مواجهه اخذ می‌کنند. این تقابل‌ها موجب تنش‌های ناگزیری می‌شوند. نتیجه این که نطفه هر تقابلی در ساختار زبان بسته می‌شود و این تقابل، مقدمه خشونت است که از تن ستیزی تا تنازع و خشونت عریان فیزیکی و نسل‌کشی پیش می‌رود.

کلیدواژه‌گان: خشونت کلامی، کارکرد زبان، ساختار دلالت

---

^۱ h.safi@ihes.ac.ir

نگاهی سنجش‌گرایانه به پیشینه پژوهش‌ها در باب مسئله نسل‌ها در ایران

رضا صمیم^۱

عضو هیأت علمی پژوهشگاه مطالعات فرهنگی، اجتماعی و تمدنی

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مطالعات انتقادی علم در فهم سنجش دستاوردهای علوم اجتماعی ضروری هستند و پژوهش‌های نسلی ناکافی و گاه ناکارآمد هستند. باور به مطالعات علم انتقادی و تفکر انتقادی را راه‌حل خروج از این مسیر است و نابسندگی مطالعات نسل‌ها از سه منظر برجسته می‌شود: (الف) قراردادن پژوهش‌های نسلی ذیل مفهوم شکاف نسلی که برای فائق آمدن بر این ضعف باید رویکرد مواجهات نسلی را در مطالعات نسلی برگزید. (ب) رویکردهای شبه پوزیتیویستی یا کمی و رویکردهای پست‌مدرن. رویکرد اول علی‌رغم پیچیدگی مسئله نسل‌ها به ساده‌سازی آن پرداخته‌اند و اخذکنندگان رویکردهای پست‌مدرن، پیچیدگی مسئله را حفظ کرده‌اند؛ ولی به نحو دیگری مسئله نسل‌ها را صورت‌بندی می‌کنند و آن را به زبان و معنا تقلیل می‌دهند. پژوهش‌های دکتر تاجیک و دکتر کاشی در این دسته قرار دارند. راه‌حل پیشنهادی برای این نابسندگی در مطالعات نسلی، اخذ رویکرد بدیل با عنوان پدیدارشناسانه برای مطالعه نسل‌هاست. (ج) نابسندگی دیگر مطالعات نسلی این است که مسئله را تاریخی نمی‌بینند و نسل را در پیوستگی تاریخی نمی‌بینند. به‌عنوان نتیجه‌گیری باید تأکید داشت که درک

---

¹ reza.samim@gmail.com

مسئله نسل‌ها را باید به‌عنوان یک مسئله راهبردی معرفی کرد؛ زیرا حل مسئله نسل‌ها به حل مسئله بی‌ثباتی کمک خواهد کرد. همچنین درک سطوح مادی این تعارض برای حل مسئله نسل‌ها لازم است.

کلیدواژگان: مطالعات انتقادی علم، پژوهش‌های نسلی، نابسندگی مطالعات نسل‌ها، مسئله نسل‌ها

امر دینی و دگرگشت نسلی در ایران

مقصود فراستخواه^۱

عضو هیأت علمی مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی

نسل‌ها بر اساس فضای ارزشی، چشم‌اندازها، تنش‌های هویتی و در مجموع پارادایم‌های مشترک ساخته می‌شوند. با اشاره به نقش رسانه‌ها در این رابطه می‌توان گفت که تکنولوژی و رسانه مهم‌اند و اشیا صرفاً ابزار نیستند، بلکه نگاه‌های ما و ذهنیت ما را تغییر می‌دهند. در واقع بر اساس نظریه کنشگر - شبکه، اشیا هم کنشگر هستند و از دل آن، امر گفتمانی و در نهایت امر اجتماعی ساخته می‌شود و مجموع اینها نسل را می‌سازند؛ لذا هر نسلی که ساخته می‌شود با یک رسانه پیش می‌رود، چنان‌که پروتستان‌یسم در اروپا نتیجه صنعت چاپ بود. درباره رابطه سیستم‌های تصمیم‌گیری، حکمرانی، فرهنگی و سیاسی با تحولات نسل جدید می‌توان به ناهم‌زمانی آنها اشاره کرد. تعاملات دامن‌گستر، افقی شدن تصاویر، شفافیت زیاد، مراتب زدایی، یادگیری اجتماعی، به اشتراک‌گذاری و تکثرگرایی در دنیای جدید ویژگی این نسل هستند و ویژگی دین‌داری آنها نیز متأثر از این تغییرات است. این نسل به دلیل سیالیت و ارتباطی بودن امور و در کنار آن چندمرکزی بودن زندگی، دین را با امر عرفی، علم، هنر و دیگر امور ممزوج کرده است.

---

^۱ farasatkhah@irphe.ir

در این نسل به جوهره معنوی دین‌داری توجه می‌شود و دین با اخلاق سنجیده می‌شود. درعین‌حال با دین حاضر در مناسک مذهبی گرم و پر احساس همراه با حاشیه‌های سرگرم‌کننده و نمایشی همراهی دارند. در واقع دین‌ورزیِ الاستیکی و کش‌سان شکل گرفته است و حسب مقتضیات هر کس شخصی می‌شود؛ لذا با جوانانی روبرو هستیم که لذت و حال برایشان مهم است. اما باید تأکید داشت که نسل جوان به دین و دین‌داری قائل است و درعین‌حال، اعتقاد به سبک زندگی اختیاری دارند.

می‌توان به پنج جریان رسانه‌ای دین اشاره کرد که عبارت‌اند از: جریان اول، جریان رسمی و نهادی دین است و علی‌رغم اینکه انواع پشتوانه‌های قدرت و ثروت را در اختیار دارد اقتدار معنوی کمی دارد. جریان دوم، جریان سنتی دین هست که هنوز گرم است و در قالب ارتباطات هیأتی شکل می‌گیرد. جریان سوم، عرف‌گرایی دینی است و جریان چهارم یک نوع دین اجتماعی است. در نهایت جریان پنجم است که به‌نوعی معنویت‌گرایی همچون شبه دین، انرژی‌درمانی و... قائل است. با توجه به شکل‌گیری «دین بی‌شکل و چندتکه»، مطالعه امر دینی، مطالعه‌ای امروزی به حساب می‌آید و به کارگیری روش‌های نوینی همچون پدیدارشناسی برای شناخت صورت‌های نامشخص دین‌داری مناسب و مفید قلمداد می‌شوند.

کلیدواژگان: دین، نسل، دین‌ورزی کشسان، جریان‌های رسانه‌ای دین، ایران

سلامت کودکان و چالش‌های اخلاقی ارتباطی

عباس قنبری باغستان^۱

عضو هیأت علمی دانشگاه تهران

ارتباطات سلامت موضوع بکر و با اهمیتی است که باید به جنبه‌های مختلف آن پرداخته شود و نباید مورد غفلت واقع شود. سلامت تنها مربوط به سلامت فیزیکی نیست، بلکه باید به جنبه سلامت روانی نیز توجه شد. این موضوع درباره کودکان اهمیت بیشتری می‌یابد. در قوانین و حقوق کودک مناقشه‌ای وجود ندارد؛ اما در برخی مسائل مفهومی و گفتمانی، مواردی مثل آزادی بیان کودک، حریم خصوصی، و امنیت داده‌ها هستند که چالش‌های اخلاقی در آنها تبلور پیدا می‌کنند.

هنگام مطرح‌شدن بحث کودک در سلامت، چند رویکرد داریم. یک نوع رویکرد معطوف به برخورداری است، مثل تأمین خدمات بهداشتی و درمانی که در این بخش چالش‌های چندانی وجود ندارد. دو نوع رویکرد دیگر تحت عناوین معطوف به حفاظت و معطوف به مشارکت وجود دارد که این دو دارای برخی چالش‌های اخلاقی است که تمرکز این سخنرانی بر این دو مورد است. در سطح جهانی و همچنین در ایران چه در دوران قبل از انقلاب و چه در دوران پس از انقلاب به مسئله حقوق کودک پرداخته شده است، اما اگر قصد داشته باشیم از سپهر حوزه ارتباطی کشور به این مسئله نگاه کنیم - که جای دارد در این همایش به آن توجه شود - می‌توان از چند زاویه به آن پرداخت. توسعه فناوری‌های ارتباطی

---

^۱ ghanbari.abbas@ut.ac.ir

باعث پویایی هرچه بیشتر سپهر ارتباطی کشور شده که جلوه‌های بارز آن را از رسانه‌های چاپی تا شبکه‌های اجتماعی و هوش مصنوعی می‌توان مشاهده کرد و این پویایی نیازمند توجه خاص است. سرعت، مؤلفه اصلی این تحول است. چند صدسال طول کشید تا از رسانه‌های چاپی به رادیو و تلویزیون رسیدیم و بعد بازه‌های زمانی تغییر و تحول یافته و ظهور رسانه‌های جدید سرعت بیشتری به خود گرفت که به‌نوعی پویایی این عرصه را حساس‌تر می‌کند. دو نوع چالش سپهر ارتباطی مربوط به (۱) درون سپهر ارتباطی و (۲) حقوق کودک در برابر سپهر ارتباطی است که از آن تخلف شده و چالش‌های زیادی علیه کودکان در این حوزه وجود دارد.

با اشاره به مسئله بازنمایی کودکان، حقوق کودکان، حرفه‌ای‌گرایی در پرداختن به مسائل کودکان، و غلبه نگاه قیم‌آبانه نسبت به کودک می‌توان تصریح کرد که نسل امروز با کودکان دهه ۵۰ و ۶۰ متفاوت هستند، ولی ما همچنان همان نگاه قبلی را داریم.

در این زمینه راهکارهایی همچون شنیدن صدای کودک و دیدن او، به‌رسمیت‌شناختن حریم خصوصی کودک و ترک رویکرد قیم‌آبانه پیشنهاد می‌شوند. همچنین باید توجه داشت که ما تنها در حوزه کتاب به مقوله کودک ورود خوبی داشته‌ایم، اما در حوزه رادیو، تلویزیون، سینما، و فضای مجازی و فضای شهری ضرورت به‌رسمیت‌شناختن حقوق کودک و کنشگری کودک نیازمند توجه جدی است.

کلیدواژگان: حقوق کودک، رسانه، سپهر ارتباطی، رویکرد قیم‌آبانه

واکاوی سخنان تنفرآمیز در کلام نوجوانان و جوانان در فضای مجازی

مسعود قیومی^۱

عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

در این سخنرانی به موضوع سخنان تنفرآمیز (hate speech) به عنوان یکی از انواع خشونت کلامی تمرکز می‌شود. پس از مرور انواع تعاریف رسمی درباره سخنان تنفرآمیز توضیح داده می‌شود که فهرست جامعی از سخنان تنفرآمیز وجود ندارد. فرد، نژاد، رنگ، ملیت، جنسیت، و ناتوانی جسمی از جمله مصادیق هستند. در این نوع سخنان از گروه تا اعضای گروه و اکنون فرد مورد توجه هستند. تعریف سازمان ملل به این شرح است که هر نوع ارتباط در گفتار، نوشتار یا رفتار با زبان که برای توهین و تبعیض به شخص یا گروهی به هويت آنها حمله می‌کند یا از زبان استفاده می‌کند. پژوهشی در توئیتر ویژگی‌های این سخنان نفرت‌آمیز را مشخص کرده که عبارت‌اند از: داشتن توهین نژادی و جنسیتی، حمله به اقلیت‌ها، به دنبال ساکت کردن اقلیت‌ها بودن، استدلال‌های پوشالی، مشوق نفرت، وارونه‌سازی آشکار حقیقت، استفاده از هشتک‌های عامدانه و تحریک‌آمیز، بیگانه‌هراسی، کلیشه‌سازی منفی، صفحاتی با عناوین توهین‌آمیز. پژوهشی توسط اینجانب در چند کانال و گروه اینستاگرام و تلگرام با تمرکز بر دو گروه سلبریتی‌ها و سیاستمداران انجام شده است. روش انجام این پژوهش، برچسب‌گذاری دستی بوده و موردها بر اساس جدول برچسب‌ها انتخاب شده‌اند.

¹ M.Ghayoomi@ihcs.ac.ir

باتوجه به برچسب‌ها، انواع و فرکانس توهین‌ها به‌این ترتیب هستند: شخصیتی، دشنام، توهین جنسیتی، سیاسی، مذهبی، ملیتی، مصادیق خشونت‌آمیز، توهین اخلاقی، قومیتی، نژادی. دشنام و توهین شخصیتی در هر دو کانال وجود دارند. توهین سیاسی در کانال‌های سیاسی، و توهین مذهبی، ملیتی و مصادیق خشونت‌آمیز در کانال‌های سیاسی غالب بود. توهین‌های اخلاقی، قومیتی و نژادی در کانال‌های سلبریتی بود. توهین‌های شخصیتی و دشنام پرکاربردترین بودند. توهین‌های نژادی کمترین بسامد را داشت.

کلیدواژگان: سخنان تنفرآمیز، برچسب‌گذاری، اینستاگرام، تلگرام

هوش مصنوعی، فرهنگ و آینده حکمرانی در جهان

جمال کامیاب^۱

مدیرکل اروپا و آمریکای شمالی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی

توجه زیاد به هوش مصنوعی در محافل مختلف، نشان‌دهنده اهمیت این موضوع است. این موضوع رشد تصاعدی دارد و در حوزه‌های مختلف علوم مثل سلامت، تجارت، مخابرات، کسب‌وکار و غیره موردتوجه است. نگرانی اصلی درباره رشد هوش مصنوعی به ازبین‌بردن ۳۰ درصد از مشاغل مربوط است؛ اما این مشکل از سال ۲۰۲۳ پس از جی پی تی تی و جی پی تی فور بیشتر موردتوجه واقع شد. هوش مصنوعی، حجم زیادی از داده‌ها را با استفاده از الگوریتم‌های پیچیده برای قابل پیش‌بینی کردن رفتار انسان استفاده می‌کند.

رقابت بین غول‌های فناوری و شرکت‌های سرمایه‌گذار نشان می‌دهد که هوش مصنوعی رابطه زیادی با اقتصاد و امنیت بین‌الملل دارد. آمریکا، چین، انگلیس، اسرائیل و کره جنوبی بیشترین سرمایه‌گذاری را در این حوزه انجام داده‌اند. کشورهای هم هستند که به‌سرعت دارند خود را به اینها می‌رساند. عربستان در بخش راهبردهای دولتی پیشرو و دارای مقام اول است و امارات وزیر هوش مصنوعی منصوب کرده است. عربستان طرح‌های بسیار بلندپروازانه‌ای را اجرا می‌کند. شاهد تأسیس ایستگاه‌های رادیو - تلویزیونی هوش مصنوعی هستیم. یک نمونه در آمریکا وجود دارد که از طریق رصد ترندها اخبار را فهرست کرده و با مجریان تولید شده توسط هوش مصنوعی عمل می‌کند؛ اما خلاقیت و ادراک

---

^۱ jamalkamyab@yahoo.fr

چالش‌های مربوط به دستیارهای هوش مصنوعی هستند. حتماً باید انسان حضور داشته باشد تا بتوانند ایفای نقش کنند. بهترین ترکیب، حضور انسان و ماشین در کنار یکدیگر است. مسئله سرقت ادبی جدی است و خیلی از کشورها در حال به‌روز کردن قوانین و موضوعات امنیت سایبری هستند. جعل هویت، مداخله در افکار عمومی و انتخابات هم از دیگر چالش‌هاست. واکنش‌ها به این مشکلات هم جدی بوده‌اند. کسینجر می‌گوید هوش مصنوعی مولد، چالش جدی فلسفی و علمی در مقیاس عصر روشنگری ایجاد کرده است. چون فرایند شناختی ما را هدف قرار داده است. درواقع، اصل قضیه در معرفت‌شناسی رخ می‌دهد. یعنی شکافی بین دانش و درک انسان ایجاد شده که آینده‌ای همراه با رمز و راز و شگفتی را در پی دارد.

هوش مصنوعی در کشورهای پردرآمد پتانسیل بالایی برای درآمدزایی است. اما سیاست کشورهای در حال توسعه چیست؟ با این سرعت تفاوت‌ها خیلی زیاد خواهد شد. نیروی کار این کشورها به دلیل فقدان ساختار در کشورهای دارای ساختار جذب خواهند شد. کشورهای عربی در منطقه و رژیم صهیونیستی به‌طور جدی در این بخش کار می‌کنند. متأسفانه ایران در این زمینه جایگاهی ندارد. اگر هفت ستون پایداری یعنی اقتصاد، اجتماع، محیط‌زیست، فرهنگ، آموزش، فناوری، و سیاست را در نظر بگیریم؛ این بخش‌ها در حکمرانی آینده جدای از هم نیستند. چون هوش مصنوعی روابط لایه‌های مختلف را از نظر ساختار، رفتار، زبان و ابزار متحول خواهد کرد.

کلیدواژه‌گان: هوش مصنوعی، کسب‌وکار، امنیت بین‌الملل، چالش‌ها، سیاست‌گذاری

نسل‌ها و فرصت‌ها: نگاهی به دیدگاه نسلی نوربرت الیاس

محمد امین کنعانی^۱

عضو هیأت علمی دانشگاه گیلان

ابتدای شکل‌گیری هویت یک فرد، دوره نوجوانی است. اولین بارقه‌های ابژه‌های کودکی توسط والدین تحمیل می‌شود، ولی در دوره نوجوانی است که نوجوان تلاش می‌کند که ابژه‌های خودش را تعیین کند؛ لذا در این سن والدین با فرزندان چالش دارند. به‌عنوان نمونه در انتخاب رشته فرزندان معمولاً دچار تنش می‌شوند. دو تعریف از نسل وجود دارد: در تعریف انسان‌شناختی، انسان‌شناسان به روابط خویشاوندی اهمیت می‌دهند و براین اساس معتقدند که فاصله نسل‌ها ۲۵ سال است و هر ۲۵ سال یک نسل شکل می‌گیرد. در این تعریف، انتقال میراث فرهنگی از والدین به فرزندان صورت می‌گیرد. اما در تعریف جمعیت‌شناختی، وجه غالب نسل، مفهومی به نام «کوهورت» است که به معنای لغوی به معنای «هم‌دوره‌ای» است و از دسته‌ای از افراد صحبت می‌کنند که در دوره‌ای، رویدادهای خاصی را تجربه می‌کنند. مثلاً افرادی که در سال ۱۴۰۰ وارد دانشگاه شده‌اند، تجربه خاصی را از سر گذرانده‌اند که افراد در دوره‌های دیگر این تجربه را نداشته‌اند و یا قدیم‌تر نسلی که انقلاب و جنگ را تجربه کرد، نسلی متفاوت بود، چراکه تجربه متفاوتی داشت. مانهایم نسل را گروهی در نظر می‌گیرد که جایگاه مشترک دارند و جایگاه مشترک آنها «تولد» است؛ لذا زیست‌شناسی با

---

¹ aminkanani@yahoo.com

بحث نسل گره‌خورده است، چراکه از جایگاه نسلی مشترک برخوردار می‌شوند. مفهوم دیگر «مشارکت و تجربه‌کردن رویدادها» است و لذا بر مبنای تعریف مانهایم، بسیاری از جامعه‌شناسان در همین تعریف اصلی و کوهورتی نسل مشترک هستند.

در تعریف اساسی نسل، تفاوت چندانی بین الیاس و مانهایم وجود ندارد، اما اهمیت الیاس در تحقیقات تجربی است که در زمینه نسلی انجام داده است، درحالی‌که مانهایم فاقد بنیان‌های تجربی لازم در این حوزه است؛ بنابراین الیاس ضعف داده‌ای و تجربی نسل را کاهش می‌دهد. علاوه بر این، در رویکرد نظری هم قدری تفاوت بین این دو وجود دارد. الیاس رویکرد فرایندی دارد و نسل را طی فرایند زندگی اجتماعی معنا می‌کند. رویکرد شبکه‌ای الیاس هم خصلت تجربی و داده‌ای الیاس را تقویت می‌کند. در واقع در رویکرد شبکه‌ای افراد وابسته به هم هستند.

سومین جنبه از رویکرد الیاس، مقوله‌ای به نام «شانس‌ها و فرصت‌هایی» است که برای نسل فراهم می‌شود و یا از آن گرفته می‌شود. براین‌اساس، سؤال این است که چه رویدادی تجربه مشترک متولدین دهه ۸۰ است. به نظر می‌رسد که غلبه امر رسانه و رسانه‌ای شدن زندگی آنها، تجربه مشترکشان باشد. در واقع زندگی آنها بدون رسانه بی‌معنا است و دائماً با رسانه کار دارند. لذا نسل رسانه‌ای می‌تواند وضعیت آینده را رقم زند.

بزرگ‌ترین چالش نسل رسانه‌ای بسته‌شدن کانال‌های فرصت است. این نسل با نوعی کمبود شغلی مواجه است و لذا با بسته‌بودن فرصت‌های شغلی، تلاش

می‌کند که از طریق رسانه برای خود فرصت شغلی ایجاد کند. در کنار آن رسانه برای این نسل، منبعی برای شکل‌گیری معنا است و لذا مجموع این دو باعث می‌شود که این نسل تحرک زیادی داشته باشد. با توجه به این که فرصت‌هایی که از یک گروه سلب می‌شود یا داده می‌شود، ویژگی‌های نسل را می‌سازد؛ لذا، رسانه در جهان امروز نقش عملی در شکل‌گیری نسل دارد؛ پس مطالعه رابطه نسل و رسانه و تقاطعات آنها با یکدیگر، موضوعات مهمی هستند که باید مطالعاتی مرتبط با آنها انجام شود.

کلیدواژگان: نسل، تعریف نسل، مانهایم، الیاس، کانال‌های فرصت، رسانه

زیست‌جهان ایرانی و نسبت آن با فقه

عبدالمجید مبلغی^۱

عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

فقه در زیست‌جهان ایرانی حایز اهمیتی قابل توجه و کارکردی یگانه است که به فراخور ویژگی‌های تاریخی دستگاہ فاهمه ایرانی، معرف بستری است که در بی‌توجهی به آن نمی‌توان به توسعه اندیشید و راهی به سمت پیشرفت گشود. هنجارگرایی فقهی، به یک معنا، شاخصه نحوه تامل‌ورزی تاریخی و هویتی نزد ایرانیان بوده است. امروزه نیز باتکیه بر ظرفیت جامعه‌پذیری ناشی از فقه، می‌توان به ایجاد زنجیره‌ای از تحولات کمی و کیفی در جامعه امید بست و از آن به‌مثابه امکانی برای پیشرفت و توسعه کشور کمک گرفت. اگر به گذشته برگردیم اهمیت فقه را، صرف‌نظر از موضع نظری و مواضع دانشی خود، چونان امری پدیدارشناختی در ذهنیت کلاسیک ایرانی در خواهیم یافت و کانونی بودن آن را مورد وفاق همگان خواهیم دید. جامعه دانشی ما امروزه برخلاف سنت - آگاهی جاری در ذهنیت پیشینیانمان، دچار چهل مرکب درباره کارکرد و اهمیت فقه شده است. ذهنیتی که اکنون میان ما فراگیر شده و از آن می‌توان ذیل عنوان نسیان تاریخی به درون‌مایه‌های سازنده و پردازنده سنت یادکرد، پیامد نگاه‌های شرق‌شناسانه است. این نگاه‌های ناسازگار با گذشته و سنت ما، فقه را ناشی از تاریخ تحول آگاهی در غرب (و در ناآگاهی نسبت به جان‌مایه‌های حکمت - پایه

---

^۱ mobaleghi@gmail.com

سنت ایرانی) هم‌عرض عرفان، فلسفه، منظومات، منشورات و غیره قرار می‌دهد و قادر به تشخیص جایگاه کانونی فقه در ارتباط با دیگر رشته‌ها نیست. چنین برداشتی نزد ما به‌مثابه دست‌مایه‌ای برای حرکت به‌سوی آینده، ناتوان ظاهر می‌شود. از این‌رو، پروژه‌های نواندیشی دینی پذیرفتنی نیستند. این پروژه‌ها برنامه‌های پژوهشی پرطمطراقی هستند که به‌رغم ارائه برخی نکته‌پردازی‌های افق‌گشا، از فهم مؤثر سنت بازمانده‌اند و به همین دلیل راه به‌جای تازه‌ای نگشوده‌اند.

کلیدواژگان: زیست‌جهان ایرانی، سنت، فقه، توسعه، آگاهی

ملاحظات درباره آینده پژوهی در حوزه تحولات نسلی

محمد مهدی مولایی^۱

عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبائی

از منظر آینده پژوهی کارهای نسلی در ایران خیلی کم است و عمدتاً در سطح پیش بینی به آن توجه می شود. اما در واقع، آینده پژوهی با نگاه های متفاوتی تلاش می کند جریان ها را بشناسد و به تحقق آینده بهتر کمک کند. آینده از برهم کنش چهار عنصر مطالعه می شود: رویدادها، تصاویر، روندها و عوامل در حال ظهور، و اقداماتی که انجام می شود. مطالعه آینده توأمان مطالعه زمان حال و گذشته را در برمی گیرد. در حوزه تحولات نسلی در غرب نسل های ایکس، وی و زد مبنای مطالعاتشان است. نسل جهانی هم عنوانی است که متأثر از جهانی شدن در اغلب کشورها استفاده می شود به جز کشورهای آسیای جنوب شرقی که نسل بندی شان را با عناوین متفاوتی بیان می کنند. در ایران، ابتدا مطالعات نسلی از عبارات، نسل اول، دوم و سوم و بعد بر مبنای سال تولد را طرح کردند. در چارچوب مبتنی بر نسل بندی در کشورهای غربی، رویداد بخشی از هویت یک نسل را می سازد. این موضوع وجود یا گسست پیوستگی نسلی را نشان می دهد. رویدادها تجربیات مشترک نسل ها را می سازند. مثلاً نسل جدید معادل ایکس غربی (دهه ۸۰ ایران) چون رویدادهای بزرگ متفاوتی نسبت به نسل های قبل تجربه کرده اند، با نسل های قبل فرق دارد.

---

^۱ mmmowlaei@gmail.com

عنصر دوم آینده‌پژوهی روند است که جنبه جمعیت‌شناسی دارد و این که نسل‌ها جایگزین هم می‌شوند، رفتار و گرایش‌های آنها در قالب روندها مطالعه می‌شوند. نکته مهم موردتوجه آینده‌پژوهی، توجه به عوامل در حال ظهور است که روندهای در حال شکل‌گیری و تثبیت نشده هستند. فهم این عوامل سیاست‌گذاری و مدیریت را منطقی و مفید می‌سازد. عنصر دیگر، مطالعه تصاویر آینده است با این منطقی که این تصاویر تا حد زیادی تصمیم‌های ما را می‌سازند و واقعیت از دل اینها شکل می‌گیرد. مطالعه تصاویر نسل‌های مختلف نسبت به موضوعات متفاوت به حاکمیت کمک می‌کند که قبل از تبدیل آنها به رفتار، شناسایی و مدیریت شوند. مثلاً رخداد شکاف در انتخابات و تبدیل شدن نسل به عامل اصلی در رقابت‌های سیاسی موجب اهمیت یافتن نسل شده است.

شوارتز، پیشران‌ها و عدم قطعیت‌ها را عوامل اصلی آینده می‌داند. از این منظر بحث نسل‌ها را در نسبت با پیشران‌های بیرونی می‌توان فهمید. نگاه کل‌نگر و تلاش برای دیدن یک پدیده از مناظر مختلف، ویژگی آینده‌پژوهی است که موجب شده آن را یک فعالیت فرارشته‌ای بدانند که عملاً با همکاری حوزه‌های دانشی مختلف می‌تواند انجام شود. از این منظر اگر بخواهیم مطالعات نسلی را هدف خود قرار دهیم، پیشران‌های بیرونی بحث‌های فناورانه مثل ارزش‌های دیجیتال تا فناوری‌های جدید و مباحث کلان حقوقی، سیاسی و غیره مرتبط با آنها باید مدنظر قرار بگیرند.

چارچوب دیگری که دقت بالاتری دارد و عوامل را در ۵ گروه قرار می‌دهد، عبارت است از طیف تغییر از ثابت‌ها تا آشوبناک و طیف دانش که مدام ضعیف‌تر

می‌شود. لذا تناقض‌ها، روندها، عدم قطعیت‌ها و شگفتی‌سازها مطرح می‌شوند. در تحولات نسلی، ثابت‌ها نسبت به قرن‌های گذشته در مراحل زندگی بازتعریف شده‌اند و مثلاً الان kipper ها یا twixter ها اضافه شده‌اند یعنی جوانانی که همچنان با خانواده‌هایشان زندگی می‌کنند. دقت در این الگوهای به ظاهر ثابت مهم است. تناقض‌ها و کشف آنها مثل استفاده زیاد نسل زد از وسایل ارتباطی و هم‌زمان احساس تنهایی شدید در آنها، یا برآورد اینکه نسل‌ها در هرم جمعیتی چه جایگاهی دارند باید مطالعه شوند. عدم قطعیت‌ها عوامل آینده‌ای هستند که مسیرشان برای ما مشخص نیست. مثلاً ما می‌دانیم تا ۱۰ سال آینده جمعیت ایران به سمت پیری خواهد رفت. اما عناصری از آینده هم وجود دارند که درباره‌شان برآوردی نداریم.

شگفتی‌سازها یا wild cards حوادث با احتمال وقوع اندک هستند که تأثیرات زیادی را می‌توانند ایجاد کنند. شگفتی‌سازها ۳ دسته‌اند: عوامل طبیعی مثل زلزله، سونامی و ... عوامل انسانی که خودشان دو دسته‌اند: یک دسته ناخواسته‌اند و دسته دیگر با برنامه ریزی ایجاد می‌شوند مثل رویداد ۱۱ سپتامبر. اینها به واسطه رصد کردن bigsignal ها یا نشانک‌های ضعیف قابل شناسایی‌ند و فهم اینها خیلی مهم است. مثلاً استفاده عملیاتی از ابزارهای هوش مصنوعی می‌تواند در ۱۰ سال آینده موجب وقوع بیکاری گسترده‌ای شود و نرخ بیکاری به طور قابل توجهی افزایش یابد. یا احتمال فراهم شدن دستکاری ژنتیکی و سفارش دادن برای تولدهای جدید یکی از همین نشانک‌هاست که باید خیلی موردتوجه قرار بگیرند.

متولدین پس از ۲۰۱۰، آلفا و پس از ۲۰۲۵، بتا نامیده شده‌اند. و الان با کمک همین نشانک‌های ضعیف گمانه‌زنی درباره نسل بتا شروع شده است. فناوری‌ها یکی از عناصر مهم در شکل دادن به نسل‌ها هستند و هوش مصنوعی یکی از مهم‌ترین هاست: نسل بتا نسل هوش مصنوعی است که با آن رشد خواهد کرد. نسل‌های جدیدتر به دلیل قدرتی که در پلتفرم‌های دیجیتال دارند، نسبت به نسل‌های مشابه در دهه‌های گذشته از نظر فرهنگی نقش و قدرت زیادی دارند. به‌عنوان جمع‌بندی، نیاز هست که در بحث تحولات نسلی بر نشانک‌های ضعیف و تصاویر دقت بیشتری داشت تا کمی بفهمیم که دارد چه اتفاقی می‌افتد. لازم است بر ضرورت آینده‌پژوهی به دلیل فاصله ای که درک اجتماعی بین حوزه علم و حوزه سیاست گذاری دارد، تأکید کرد.

کلیدواژگان: آینده‌پژوهی، رویداد، روند، پیشران، عدم قطعیت، شگفتی‌سازها، نشانک‌های ضعیف

رسانه‌های اجتماعی و سلامت کودکان و نوجوانان

داود مهرابی^۱

عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

آمار نشان‌دهنده استفاده گسترده رسانه‌های اجتماعی توسط نوجوانان هستند و بیش از ۹۵ درصد نوجوانان ۱۳ تا ۱۷ ساله از پلتفرم‌ها رسانه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند، که یک سوم از این افراد تقریباً به طور دائم استفاده‌کننده این رسانه هستند. برخلاف قوانین رسانه‌های اجتماعی مبنی بر عدم عضویت افراد زیر ۱۳ سال، ۴۰ درصد از کودکان ۸ تا ۱۲ ساله نیز بر اساس برخی مطالعات جهانی استفاده‌کننده رسانه‌های اجتماعی هستند، و این موضوع، بر ضرورت توجه به سلامت کودکان و نوجوانان در فضای اجتماعی اشاره کرد.

مسئله رسانه‌های اجتماعی و سلامت را می‌توان از دو جنبه روانی و فیزیکی مورد مطالعه قرار داد. در هر دو حوزه به‌رغم انجام محدود مطالعاتی، همچنان دانش کافی برای اتخاذ برنامه‌های مؤثر با هدف کاهش خطرات احتمالی رسانه‌های اجتماعی وجود ندارد. اگرچه مطالعاتی که تاکنون انجام شده‌اند بر هر دو جنبه مثبت و منفی رسانه‌های اجتماعی تأکید کرده‌اند، اما در حال حاضر مستندات علمی کافی جهت تعیین کردن محیط ایمن رسانه‌های اجتماعی برای کودکان و نوجوانان وجود دارد. هدف از انجام این قبیل مطالعات را شناخت داشته‌های علمی، فهم کلی از خطرات رسانه‌های اجتماعی، و انجام اقداماتی

---

^۱ D.Mehrabi@ihcs.ac.ir

برای تبدیل کردن رسانه‌های اجتماعی به محیطی ایمن برای کاربران به‌ویژه کودکان و نوجوانان است.

عوامل پیچیده اثرگذار ناشی از رسانه‌های اجتماعی بر سلامت عبارت‌اند از (۱) مدت زمان استفاده از رسانه‌های اجتماعی، (۲) نوع محتوایی که کاربران با آن مواجه می‌شوند، (۳) فعالیت‌ها و تعاملاتی که پلتفرم‌ها انجام آنها را ممکن می‌سازند، و (۴) میزانی که رسانه‌های اجتماعی در فعالیت‌های مرتبط با سلامت از قبیل خواب کافی و فعالیت فیزیکی اختلال ایجاد می‌کنند. علاوه بر این مسائل، توجه به سطح آسیب‌پذیری و نقاط قوت فردی، فرهنگ، عوامل اجتماعی - اقتصادی، و تاریخی در میزان اثرگذاری رسانه‌های اجتماعی بر افراد اهمیت دارند.

با اشاره به مزایا و معایب رسانه‌های اجتماعی که در مطالعات پیشین مورد شناسایی قرار گرفته‌اند، می‌توان تصریح کرد که در سطح جهانی نیز والدین نسبت به اثرگذاری رسانه‌های اجتماعی بر فرزندان خود نگرانی دارند، و اینکه از حدود یک دهه گذشته رسانه‌های اجتماعی چه تأثیراتی بر آینده جوانان گذاشته سؤال است که ذهن آنها را به خود مشغول داشته است. به‌رغم چنین نگرانی‌ها، با توجه به اینکه استفاده از رسانه‌های اجتماعی امروزه به بخش جدایی‌ناپذیر از زندگی کودکان و نوجوانان تبدیل شده و سبک زندگی آنان را در مقایسه با نسل‌های پیشین متفاوت کرده است، مطالعات انجام شده در سطح جهانی راهکارهایی برای به حداکثر رساندن مزایا و کاهش معایب رسانه‌های اجتماعی

در قبال کودکان ارائه کرده‌اند که می‌توان آنها را در پنج سطح موردتوجه قرار دارد:

- ۱) نقش‌هایی که سیاست‌گذاران می‌توانند ایفا کنند.
- ۲) وظایفی که شرکت‌های فناوری باید انجام دهند.
- ۳) آنچه که والدین و سرپرستان باید انجام دهند.
- ۴) وظایفی که بر عهده کودکان و نوجوانان است.
- ۵) آنچه که محققان می‌توانند انجام دهند.

کلیدواژگان: رسانه‌های اجتماعی، سلامتِ کودکان و نوجوانان، محیط ایمن،
ارتباطات سلامت

همایش «فرهنگ، رسانه و تحولات نسلی در ایران» ۱۰۸

یادداشت

همایش «فرهنگ، رسانه و تحولات نسلی در ایران» ۱۰۹

یادداشت

همایش «فرهنگ، رسانه و تحولات نسلی در ایران» ۱۱۰

یادداشت

یادداشت

یادداشت